

**МИНИСТЕРСТВО НА ЗЕМЕДЕЛИЕТО И ГОРИТЕ
МИНИСТЕРСТВО НА ОКОЛНАТА СРЕДА И ВОДИТЕ
МИНИСТЕРСТВО НА ТРАНСПОРТА**

ИЗПЪЛНИТЕЛНА АГЕНЦИЯ ПО РИБАРСТВО И АКВАКУЛТУРИ

НАЦИОНАЛНА ПРОГРАМА ЗА РИБАРСТВОТО И АКВАКУЛТУРИТЕ

(2007 – 2013)

СОФИЯ, ДЕКЕМВРИ 2006 Г.

СЪДЪРЖАНИЕ:

МЕТОДИЧЕСКИ ПОДХОД И ЕТАПИ ПРИ РАЗРАБОТВАНЕТО НА НАЦИОНАЛНАТА ПРОГРАМА ЗА РИБАРСТВО И АКВАКУЛТУРИ	3
ОБЩО ОПИСАНИЕ И АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО НА СЕКТОРА	5
СЪСТОЯНИЕ НА АКВАКУЛТУРНОТО ПРОИЗВОДСТВО	7
Аквакултури - топлолюбиви видове риби.....	8
Аквакултури - студенолюбиви видове риби.....	9
МОРСКИ АКВАКУЛТУРИ	9
МЕРКИ ЗА ОПАЗВАНЕ НА БИОРАЗНООБРАЗИЕТО ВЪВ ВОДНИТЕ ЕКОСИСТЕМИ И ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА РИБНИТЕ РЕСУРСИ В ТЯХ	10
СТОПАНСКИ РИБОЛОВ. ПЛАН ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА КАПАЦИТЕТА НА РИБОЛОВНИЯ ФЛОТ	12
Общо състояние на българския риболовен флот в Черно море	12
Общо състояние на запасите на стопански ценните видове риба	13
<i>Видове предимно обитаващи шелфа и пелагиала на българската акватория на Черно море .....</i>	<i>14</i>
<i>Видове, сезонно пребиваващи в българската акватория на Черно море.....</i>	<i>17</i>
ПРИОРИТЕТИ ЗА РАЗВИТИЕТО НА БРФ	19
СТОПАНСКИ РИБОЛОВ В РЕКА ДУНАВ	20
СТОПАНСКИ РИБОЛОВ ВЪВ ВЪТРЕШНИТЕ ВОДОЕМИ	21
ЛЮБИТЕЛСКИ РИБОЛОВ.....	22
СЪСТОЯНИЕ НА ПРЕРАБОТВАТЕЛНАТА ПРОМИШЛЕНОСТ И ПАЗАРНАТА ИНФРАСТРУКТУРА.....	24
ОРГАНИЗАЦИЯ НА ПАЗАРА НА РИБА И ДРУГИ ВОДНИ ОРГАНИЗМИ	30
ОБРАЗОВАНИЕ В ОБЛАСТТА НА РИБАРСТВОТО. ОРГАНИЗИРАНЕ И ПРОВЕЖДАНЕ НА ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ПРОГРАМИ И ПРОЕКТИ.....	33
ПОЛИТИКИ ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕКТОР РИБАРСТВО В ПЕРИОДА 2007-2013	36
ПАКЕТ ОСНОВНИ СТРАТЕГИЧЕСКИ ИНДИКАТОРИ ЗА НАЧАЛНА, ТЕКУЩА И КРАЙНА ОЦЕНКА НА СЪСТОЯНИЕТО НА РИБАРСКИЯ СЕКТОР, ИЗПОЛЗВАНИ В НПРА.....	48
Устойчиво използване на рибните ресурси;.....	48
Предлагане на рибните продукти и осигуряването на пазарно равновесие;	48
Устойчиво развитие на аквакултурното производство;.....	49
Развитие и конкурентоспособност на сектора;	49
Човешки ресурси и териториално измерение на ОПР на ЕС;.....	49
Опазване на морската околна среда;.....	50
Добро управление на общата политика по рибарство на ЕС.....	50
ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ В ТЕКСТА	50
ТЕРМИНОЛОГИЧНА СПРАВКА	51
БИБЛИОГРАФСКА СПРАВКА.....	52

МЕТОДИЧЕСКИ ПОДХОД И ЕТАПИ ПРИ РАЗРАБОТВАНЕТО НА НАЦИОНАЛНАТА ПРОГРАМА ЗА РИБАРСТВО И АКВАКУЛТУРИ

Националната програма за рибарство и аквакултури (НПРА) е стратегически документ, очертаващ рамката на развитието в сектор "Рибарство" за периода до 2013 г. Той е съобразен с европейската практика за планиране в седемгодишен цикъл и преследва общата визията на страната: "България – страна с високо качество на живот, основано на устойчиво социално-икономическо развитие в процеса на цялостно интегриране в Европейския съюз". Транспонирането на общите приоритети е извършено, чрез идентифициране и анализ на развитието на рибарството, като са дефинирани ключови национални приоритети. Ключовите национални приоритети групират интервенции в рамките на изпълнението на Оперативна програма "Рибарство и аквакултури" (ОПРА). ОПРА е част от Националния план за развитие (НПР) за периода 2007-2013 г. и нейното изготвяне е възложено на Работна група "Рибарство и аквакултури" към НПР с решение на Координационният съвет (КС) по НПР по реда на ПМС 171/02.08.2002 г. ОПРА трябва да представи мерки по всички аспекти на развитието, като отчита финансовата рамка за «Развитие на рибарството» в НПР.

Въвеждането на критерии за поддръжка и гарантиране опазването, развитието и стабилността на рибния сектор, чрез поддържане на равновесие във водните екосистеми, налага дефинирането на отговорна управленска политика в национален мащаб, чиято рамка е Общата европейска политика в областта на рибарството. НПРА се приема от Министерски съвет на основание чл. 4, ал. 1 от Закона за рибарството и аквакултурите.

Разработването ѝ обхваща следните основни етапи:

1. Анализ на състоянието на развитието на рибарския сектор в България. Обхванат е възможно най-широк кръг от дейности, за да се проследи възможността за прилагане на концепцията за устойчивото развитие на база Общата политика в рибарството на ЕС. Разгледани са въпросите за техническото и технологично оборудване в сектора и е очертана рамката за изпълнение на краткосрочни и дългосрочни проекти в областта на рибарството и аквакултурите.

2. Мерки за опазване на биоразнообразието във водните екосистеми и за устойчиво развитие на рибните ресурси в тях. В Червената книга на НР България, Том 2: Животни (1985) са включени: 41 вида риби, което налага прилагането на адекватни мерки за тяхната защита и опазване за поколенията. Документът, очертаващ възможните решения в тази посока е Националният план за опазване на биологичното разнообразие 2005 – 2010 г., приет с Решение (Протокол №48) на МС от 16.11.2005 г.;

3. План за управление на капацитета на риболовния флот (ПУКРФ) определящ политиката на страната за реструктуриране и модернизация на риболовния флот;

4. Развитие на пазара на риба и други водни организми в новите условия;

5. Образование в областта на рибарството. Организиране и провеждане на изследователски програми и проекти;

6. Пакет основни стратегически индикатори за начална, текуща и крайна оценка на състоянието на рибарския сектор, използвани в НПРА.

7. Приложение към НПРА е плана за действие по програмата, с финансиране на политиките и дейностите за развитие на сектора. Планът има три части. Първата част включва дейности, мерки и проекти за прилагане на ОПР и за развитие на рибарството и аквакултурите по Закона за рибарството и аквакултурите. Втората част включва мерки, дейности и проекти с национално финансиране чрез бюджета на Министерство на земеделието и горите. Третата включва политики, които са свързани с приоритетите на ОПРА и мерите за тяхното изпълнение ще намерят своето конкретно финансово изражение при интегрирането на НПРА и ОПРА.

ОБЩО ОПИСАНИЕ И АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО НА СЕКТОРА

Рибарството и аквакултурите е сектор в рамките на отрасъл Земеделие. Неговото участие в БВП е по-малко от 1 %, но въпреки това заема важно място в структурата на земеделието, като производител на ценна белтъчна храна, която е важен елемент за изхранване на населението. Рибното производство се формира от улови в Черно море (35,51 % от производствената стойност за 2005 г.), аквакултури (43,39% за 2005 г.) и улови от р. Дунав и вътрешни водоеми (21,09% за 2005 г.). Секторът осигурява заетост на трудово активното население по крайбрежието на р. Дунав и Черно море и в някои райони на вътрешността, където са разположени рибовъдни стопанства и язовири (издадените разрешителни за стопански риболов в Черно море през 2005г. са 2228 бр., за риболов в р. Дунав – 1789 бр., за риболов в язовирите във вътрешността на страната - 839, регистрираните лица занимаващите се с аквакултури са 272 бр. към 2005 г.). Секторът включва следните подсектори:

- сладководни аквакултури – включват развъждане и отглеждане на риби и други водни организми в специализирани рибовъдни стопанства;
- морски аквакултури - включват отглеждането на миди (мидени инсталации) и други водни организми в специализирани морски ферми;
- стопански риболов във вътрешните водоеми и река Дунав;
- стопански риболов в Черно море;
- преработка на риба и други водни организми;
- опазване на рибните ресурси и контрол върху риболовните дейности.

Стратегическа цел на Република България в досегашния период бе присъединяването на страната ни в ЕС. В процеса на преговорите за присъединяване, България пое ангажименти, които очертаха приоритети за развитие на сектор “рибарство”, свързани с приемане достиженията на правото на Общността /*acquis communautaire*/ и изискванията на вътрешния пазар на Съюза, за ефективно въвеждане механизмите на Общата политика в областта на рибарството на ЕС, както и въвеждане методиките на ЕВРОСТАТ в областта на риболовната статистика. Страната изпълнява ангажиментите, които е поела по Глава 8 “Рибарство”, спазва политиките и принципите на Общата политика по рибарство на ЕС, на Кодекса на ФАО за извършване на **отговорен риболов**, както и на Конвенцията за международна търговия със застрашени видове (CITES).

“Република България декларира, че в съответствие с принципа за изключителна компетентност на Общността, към момента на присъединяване ще предостави право на ЕС да представлява интересите ѝ във всички международни споразумения и конвенции”.

• **Генерална комисия по рибарство за Средиземно море /GFCM/** - Република България ратифицира Споразумението за създаването на тази организация през 1972 г.

Основна цел на организацията е подпомагане развитието, съхранението, рационалното управление и използване на живите морски ресурси на Средиземно и Черно море. През 1997 г., Комисията взема решение за промени в споразумението, както и в съответните клаузи за вътрешните правила и устав на организацията. В рамките на приетите решения са въпросите, свързани с

установяването на автономен бюджет и приемане скала за контрибуциите на отделните страни към този бюджет. Република България не приема новите правила на Комисията и от този момент преустановява своето активно участие в нея. Предвид фактите, че състоянието на рибните запаси в международен мащаб е застрашено, както и че опазването на живите морски ресурси и управлението на риболова се сблъскват с нарастващи проблеми, а Черно море е важен ресурсен източник за осигуряване на прехраната и икономическото развитие на крайбрежните му райони, както и с оглед предстоящото присъединяване на страната ни към ЕС, Република България предприе мерки за възстановяване членството на страната ни в Генералната комисия по рибарство за Средиземно море и приемането на новите правила, свързани с установяването на автономен бюджет и скала за контрибуции към този бюджет.

- **Конвенцията за бъдещо многостранно сътрудничество в областта на риболова в Северозападния Атлантис /NAFO/** – прието е Решение № 415/2005 г. на Министерски съвет за денонсиране от страна на Република България на Конвенцията за бъдещо многостранно сътрудничество в областта на риболова в Северозападния Атлантис. Предстои ратифицирането му от Народно събрание и депозирането му по дипломатически път в седалището на конвенцията.

Липсата на риболовен флот на Република България, който да извършва активен риболов в зоната на действие на Конвенцията, както и чувствителното намаляване на квотите за улов на страните и изчерпването на рибните ресурси в областта, са основните аргументи за изготвянето на необходимите документи за денонсиране участието на страната ни в тази конвенция.

- **Конвенцията за опазване на живите морски ресурси на Антарктика (CCAMRL)** - Република България има интерес да участва в научно-техническата дейност на конвенцията.

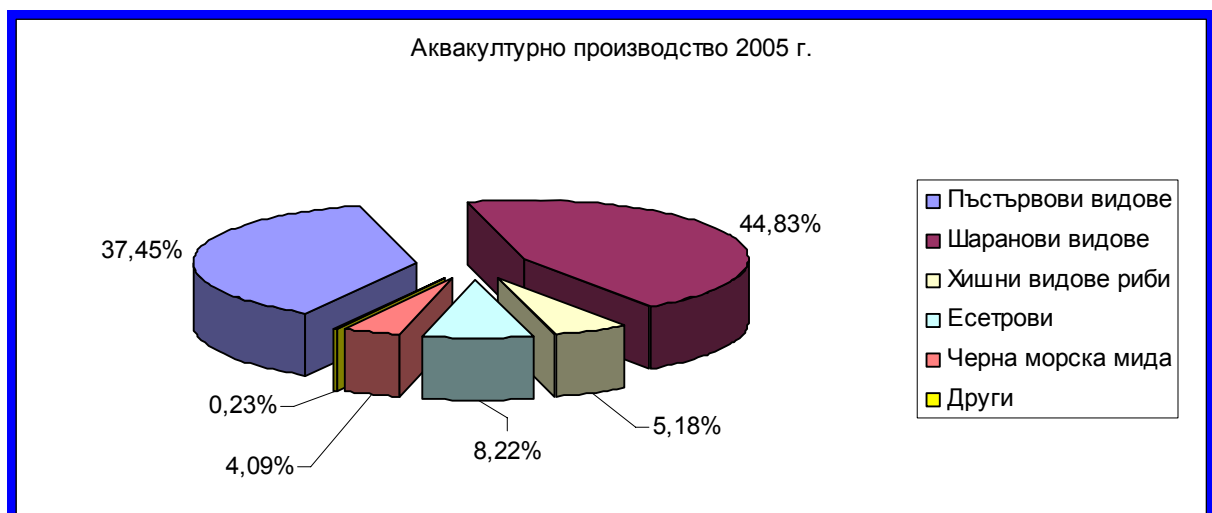
- **Проект на Конвенция за риболова и опазването на живите ресурси на Черно море** - Република България има интерес от изработването и приемането на такава конвенция, с което се надява да бъдат създадени ясни правила за извършването на риболов в Черно море, както и установяване на квоти за улов.

СЪСТОЯНИЕ НА АКВАКУЛТУРНОТО ПРОИЗВОДСТВО

Настоящата обстановка в страната предлага възможности за развитие, диверсификация и увеличаване на производството от аквакултури във вътрешните водоеми на страната и морските аквакултури в акваторията на Черно море. Тук има широко поле за работа, както в областта на науката, така и на практиката. Аквакултурите от ракообразни, жаби и водорасли са с повишено търсене на европейския и световния пазар при относително високи цени. Тези производства се нуждаят от бързо развитие, включително и чрез създаване на определени стимули за тяхното внедряване. Те могат да дадат добри резултати и ценна търсена продукция, както за вътрешния пазар, така и за износ и да ангажират работна ръка в много региони на страната.

Въвеждането на незастъпени досега производствени методи и технологии в страната, като бракични аквакултури, отглеждане на морски видове на сушата (отглеждане на калкан в рециркуляционни системи), стопанства за чисти племенни линии и други ще доведе до пълно използване на наличните ресурси и производствени мощности в България.

В страната съществуват два основни подсектора: сладководно рибовъдство (топловодни и студеноводни) и морски аквакултури. Общата водна площ използвана за производство на аквакултури е около 9 178 ha, като преобладават непълносистемните стопанства от угоителен тип за производство на риба за консумация. Обикновено се използват интензивни и полуинтензивни системи за производство. Най-масово отглежданите видове, обект на рибовъдство в България са дъгова пъстърва (*Oncorhynchus mykiss*) 37,2% от общата аквакултурна продукция през 2005 г. и шаран (*Cyprinus carpio*) 32% от общата аквакултурна продукция през 2005 г. Основният вид морска аквакултура е черната морска мида (*Mytilus galloprovincialis*), около 4% от общата аквакултурна продукция през 2005 г. Аквакултурното производство е основно за вътрешния пазар (например, като почти 100% от продажбите на произведените количества от шаранови видове риби се реализират на вътрешните пазари). Най-голям процент от износа заемат замразените рибни продукти.

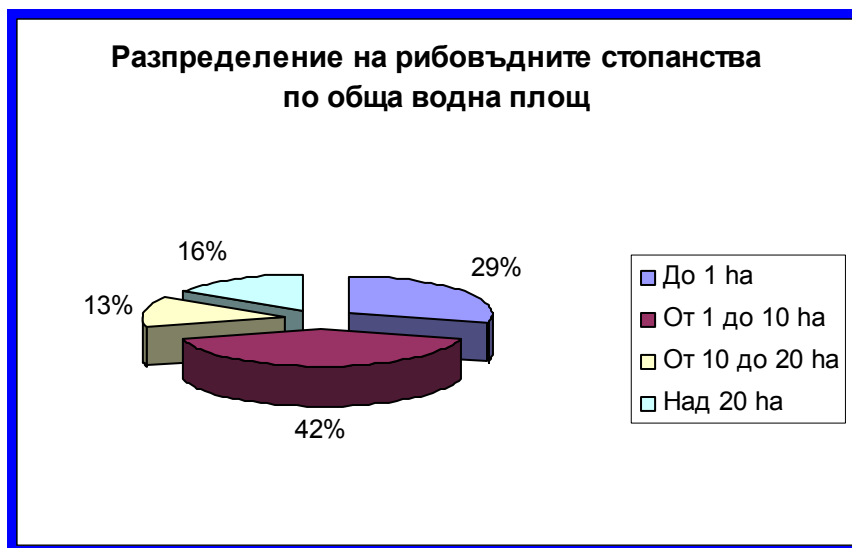
Специфичните хидрографски особености на страната, определят неравномерно разпределение на стопанствата в 28 административни области

на страната. В 3 области (Силистра, Хасково, Шумен) стопанства изобщо липсват. От регистрираните общо 200 аквакултурни обекти към края на ноември 2006 година почти 2/3 (58%) са непълносистемни. Това са стопанства от угоителен тип за производство на риба за консумация.

Отглеждащите топлолюбиви видове стопанства съставляват 55 %, като в 4 от тях се отглеждат есетрови риби. Съществуват стопанства, които отглеждат топлолюбиви и студенолюбиви видове. Фермите за морски аквакултури (мидени ферми и ферми за производство на кафяво морско водорасло) към ноември 2006 г. са 18 (мидени–16 и за водорасли-2) и заемат 9 % от общия дял на стопанствата в страната.

Преобладаващ тип съоръжения за аквакултурно производство са басейните от земен тип, използвани предимно в топловодното рибовъдство. Значително по-малко на брой са басейните от циментов тип използвани основно за пъстървовъдство. Стопанствата със садкови съоръжения до края на 2006 г. са 13 на брой или 6.5 % от общия брой аквакултурни стопанства. В страната този тип съоръжения се използват основно за суперинтензивно производство на пъстървови и шаранови видове риби.

Преобладаващият брой стопанства в България имат водна площ от 1 до 10 ha, това са около 42 % от общия брой стопанства. Относително голям е дялът (29 %) и на стопанствата с водна площ за аквакултурно производство под 1 ha. Около 34 обекта експлоатират водни площи над 20 ha.

Аквакултури - топлолюбиви видове риби.

Обект на аквакултурно производство от този вид са шарановите риби - основно шаран (*Cyprinus carpio*); риби от растителноядния комплекс – бял толстолоб (*Hypophthalmichthys molitrix*) и пъстър толстолоб (*Aristichthys nobilis*); бял амур (*Ctenopharingodon idella*) и черен амур (*Mylopharingodon piceus*); буфалови риби (*Ictiobus spp.*) и лин (*Tinca tinca*). Като обект на топловодното рибовъдство нараства значението на европейския сом (*Sillurus glanis*), американския (канален) сом (*Ictalurus punctatus*), бялата риба (*Sander lucioperca*), щуката (*Esox lucius*).

Есетровите риби са обект на отглеждане в специализирани сладководни ферми за производство на риба за консумация и на зарибителен материал. Основно се отглеждат руска есетра (*Acipenser gueldenstaedti*), моруна (*Huso huso*) и чига (*Acipenser ruthenus*).

Към топлолюбивите водни организми принадлежи и езерния рак (*Astacus astacus*), чието производство за 2005 г. възлиза на 3,5 т., което представлява 0,08 % от общата аквакултурна продукция на страната.

Продукцията от топловодните стопанства през 2005 г. е 2432,33 т., което представлява 58,4 % от общата аквакултурна продукция в страната.

Аквакултури - студенолюбиви видове риби.

Обект на студеноводни аквакултури в България са основно пъстървовите видове риби - дъгова пъстърва (*Oncorhynchus mykiss*), балканска пъстърва (*Salmo trutta fario*) и сивен (*Salvelinus fontinalis*). Използват се интензивни методи в изкуствени бетонни басейни, както и суперинтензивни садкови методи на отглеждане. Пъстървовъдството изисква производство или доставка от внос на висококачествени и добре балансирани концентрирани гранулирани фуражи.

Продукцията от пъстървовите стопанства през 2005 г. е 1562,21 т., което представлява 37.5% от общата продукция от аквакултури в страната.

Морски аквакултури

Морското аквакултурно производство е бедно откъм видово разнообразие. Основният отглеждан в крайбрежните територии вид е черна морска мида (*Mytilus galloprovincialis*). Производството през 2005 г. е в размер на 170,59 тона, което представлява 4% от общата продукция от аквакултури в страната. До 2005 година това е единствения морски вид обект на аквакултурно производство в България.

През последните три години има тенденции към развитие на морските аквакултури по българското крайбрежие. Само от началото на 2006 г. до края на месец ноември 2006 г. са регистрирани четири нови обекта за морски аквакултури. Значително увеличение спрямо 2004 г. (52,89 т.) бележи производството на черна морска мида в специализираните стопанства (69%).

МЕРКИ ЗА ОПАЗВАНЕ НА БИОРАЗНООБРАЗИЕТО ВЪВ ВОДНИТЕ ЕКОСИСТЕМИ И ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА РИБНИТЕ РЕСУРСИ В ТЯХ

Националното законодателство осигурява опазването на биологичното разнообразие и устойчивото използване на неговите компоненти, като фокусът е поставен основно върху опазването, отколкото върху устойчивото използване. Общите принципи и мерки за опазване на биологичното разнообразие са описани в Закона за опазване на околната среда. Опазването и устойчивото ползване на биологичното разнообразие в страната е регламентирано основно в 3 закона и подзаконовите нормативни актове към тях (Закона за защитените територии, Закона за лечебните растения и Закона за биологичното разнообразие). Общата регламентация за опазване и използване на съответните биологични ресурси и биологично разнообразие са включени в секторните закони, третиращи, както естествените биологични ресурси, така и тези, култивирани от човека (Закон за опазването на земеделските земи, Закон за собствеността и ползването на земеделските земи, Закон за закрила на новите сортове растения и породи животни, Закон за горите, Закон за ловното стопанство и опазване на дивеча, Закон за рибарството и аквакултурите, Закон за ветеринарномедицинската дейност и др.).

Разработването на нормативната база в областта на управлението и опазването на биологичното разнообразие в страната е финализирано, като съответните нормативни документи са хармонизирани с европейските директиви, основни от които са:

- Директива 92/43/ЕС за запазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна;
- Директива 79/409/ЕС за опазване на дивите птици;
- Регламент 338/97/ЕС за търговията с видовете от дивата флора и фауна.

След 1990 г. замърсяващия вток в Черно море рязко бе съкратен и започна приоритетно строителство на пречиствателни станции. Изследванията от 2004 г. показват занижени стойности на биогенните вещества. Металите са в стойности под откриваемите или под пределно допустимите. В придънните слоеве на Черно море, в зоната с дълбочина до 150 м, се наблюдават повишени стойности на разтворен кислород, което е индикация за занижени обеми на разтворената във водата органика. В областта на опазването на рибните ресурси, включително техническите мерки и ограничения, регламентиращи улова; лицензирането на риболовните дейности; определянето и контрола върху квотите за улов на някои видове риба, както и поддържането на риболовен дневник, българското законодателство е в съответствие с това на Общността. Република България очаква, че след присъединяването си към ЕС, прилаганите мерки, свързани с определянето на квоти за улов за определени видове риби, да бъдат възприети от *acquis*, с оглед опазване на рибните ресурси в Черно море.

Опазването и устойчивото използване на ресурсите от риба и други водни организми трябва да се развива в следните направления:

- Използване на структурните фондове и ЕФР за инвестиции в развитието на екологосъобразни управленски практики.
- Осигуряване на благоприятен консервационен статут на морски хабитати и видове, които не са обект на стопанска експлоатация;

- Ограничаване на количеството и състава на съпътстващите улова видове и предотвратяване на увреждането на бентоса.
- Оценка и ограничаване на вредното въздействието на аквакултурите и риболова върху околната среда и биологичното разнообразие.
- Повишаване на информираността и стимулиране на участието на заинтересованите страни в областта на развитие на рибарството и аквакултурите.
- Мониторинг на състоянието на рибните запаси, тяхната експлоатация и екологосъобразното развитие на аквакултурите.
- Провеждане на активна политика на разселване на хидробионти (restocking) с оглед опазване на биоразнообразието и устойчиво развитие на естествените популации.

СТОПАНСКИ РИБОЛОВ. ПЛАН ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА КАПАЦИТЕТА НА РИБОЛОВНИЯ ФЛОТ

Общо състояние на българския риболовен флот в Черно море

Дейностите в риболовния сектор се основават на експлоатацията на възобновяеми живи ресурси, което придава на правилното им управление приоритетно значение по отношение на останалите аспекти на политиката в рибарството. Общата политика в рибарството (ОПР) и управлението на капацитета на риболовния флот се фокусират върху защитата на ресурсите и устойчивото развитие на риболовния отрасъл. Хармоничното съчетание на тези напредък поглед противоположни тенденции се постига с управление, основаващо се на баланса между съществуващите ресурси от една страна и тяхната разумна и отговорна експлоатация от друга.

Риболовното усилие на флота е функция на броя на риболовните ни кораби, техните технически характеристики и времето за риболов и управлението му е процес свързан с обективните критерии за състоянието на риболова и пригодността на риболовните кораби за даден риболовен метод.

Режимът за управление на ресурсите се допълва с регулирането на риболовните уреди, средства, принадлежности или приспособления, с регламентиране минимално допустимите размери на видовете риба и тегло при водните организми, обявяването на зони, забранени за риболов и други мерки, при които опазването, защитата и възстановяването на рибните ресурси е от приоритетно значение.

Разпределение на българския риболовен флот в Черно море по категории БРТ

Категория	Брой	Дължина (м)	Ширина (м)	Тонаж (GT)	Мощност (KW)	VCU
≤ 10 GT	1172	7559,04	1798,27	1892,18	19473,11	19 874,26
10 ≤ 25 GT	28	378,29	110,47	466,70	3090,46	2798,08
25 ≤ 40 GT	14	254,39	52,93	499,83	2178,74	1574,80
> 40 GT	21	775,03	112,67	10259,59	16086,19	7522,44
общо	1235	8966.75	2074.34	13118.30	40828.50	31769.58

Използвани са данни за регистрираните риболовни съдове, съгласно водения Регистър на риболовните кораби от ИАРА към месец Ноември 2006 г.

Разпределение на българския риболовен флот в Черно море по категория дължина

Категория	Брой	Дължина (м)	Ширина (м)	Тонаж (GT)	Мощност (KW)	VCU
≤ 12 метра	1171	7529.27	1817.11	1977,43	19863.87	20214.89
12 ≤ 24 метра	49	789,30	174,05	1235,87	6115,87	5177,82
> 24 метра	15	648,18	83,18	9904,00	14848,76	6376,87
общо	1235	8966.75	2074.34	13117.30	40828.50	31769.58

Използвани са данни за регистрираните риболовни съдове, съгласно водения Регистър на

риболовните кораби от ИАРА към месец Ноември 2006 г.

Единица мярка за капацитет на кораба /Vessel Capacity Unit – VCU/
 $VCU = \text{дължина /м/} \times \text{ширина /м/} + 0,45 \times \text{Мощност /kW/}$

Общо състояние на запасите на стопански ценните видове риба в Черно море

Черноморските страни използват живите ресурси на морето без да се ръководят от състоянието им и не са определили общи квоти за улов по видове. Всяка страна лови в зависимост от техническите си възможности. Това се отразява преди всичко на далекомигриращите риби, които се размножават и изхранват в северните части на морето, а основните улови се извършват пред южните брегове. През последните години уловите пред българския бряг са намалели значително. Сега се добива около 3 000 - 4 000 тона риба и 2 000 – 3 000 тона рапан (*Rapana thomasiana*), съгласно официалната статистика, водена от ИАРА и предоставяна на национални и Европейски институции.

Морският риболов има ограничени възможности поради специфичните характеристики на Черно море. Но дори и малки, тези възможности не се използват докрай. Продукцията на дънна и пелагична риба може умерено да се повиши в сравнение със сегашната. За да бъде тя осъществявана според критериите за отговорност и стабилност, е необходима политика на стриктно регулиране, за да може да се гарантира запазването и възпроизводимостта на ресурса.

Съществува огромен потенциал за експлоатация на морски мекотели свързан с голямото планктоново богатство на крайбрежните води, дължащо се на вливащите се в морето речни води. Развитието на този вид риболовна дейност трябва да се организира, за да може да се осигури оптималното им използване. Аналогична е ситуацията с дълбоководния риболов и риболова в открито море. Събирането на мекотели също трябва не само да се развива, но и да се разработи методика за регламентиране на тази дейност, като се осигури отговорното ѝ осъществяване и възпроизводството на ресурса.

Основните и значими видове риба, които формират по-голямата част от уловите в Черно море се делят на близко и далекомигриращи и немигриращи. Запасите от далекомигриращите видове ще бъдат предмет на контрол (квотиране) в рамките на бъдеща конвенция за риболов във водите на Черно море между всички черноморски страни. Запасите на близкомигриращите и немигриращите видове в нашата акватория са предмет на управление и контрол изцяло от българските институции.

Управлението на капацитета трябва да се осъществява по видове риба в следната последователност:

Близкомигриращи и немигриращи видове:

- Определяне на нивото на запасите;
- Определяне на максимално допустимите улови на основните промишлени видове;
- Определяне на референтите равнища на мощността на корабите ловящи този вид риба с дадени риболовни уреди.

Далекомигриращи видове:

- Следва да се сключи конвенция на черноморските страни и да се определят запасите на тези видове за цялата акватория на Черно море;
- Квотиране по страни;

- От определянето на квотата за дадения далекомигриращ вид за нашата страна следва да се определят референтните равнища на капацитета на риболовния флот за дадените видове риба.

Видове предимно обитаващи шелфа и пелагиала на българската акватория на Черно море

ЦАЦА (КОПЪРКА, ТРИЦОНА) (*Sprattus sprattus sulinus*)

Цацата (трицона) е малка пелагична риба, която формира 60-90% от уловите. Средните годишни улови възлизат на 10 000 тона. Може да се лови с даляни, траулери и риболовни мрежи (гъргъри). През последните години се наблюдават значителни колебания в динамиката на запаса от трицона. По данни от Института по океанология запасът пред българския бряг на Черно море към 2000 г. е 56 000 тона, като максималният общ допустим улов е 33% или 18 480 тона за година. Възможният брой дни за извършване на улов на този вид риба в календарната година е ≈ 180 . Годишните улови от вида са в приблизителен порядък от около 3 000 – 4 000 тона. Оценките на запаса се извършват на база данни за уловите, риболовно усилие и възрастовия състав чрез Интегриран виртуално популационен анализ. Наблюдаваше се увеличаване на запаса през периода 1999-2000 г. Това се потвърждава и от анализа на възрастовия състав и данните за улова на единица усилие. През настоящия сезон корабните улови доминират над тези от даляни. Факторите за слабия подход, както на трицоната, така и на другите промишлени видове в крайбрежната зона, не са точно установени, но вероятно се касае за хидроклиматични фактори. Риболовното усилие и ефективността на риболова на трицона се очаква да останат твърде ниски и уловът да е под оптималното ниво. При тези условия въздействието на риболова върху размера на запаса е незначително, като основните фактори за динамиката на популацията на трицоната са величината на попълването и смъртността от естествени причини.

Изводи:

Отчетени са високи улови на единица усилие от риболовните кораби, сходни с тези от годините на висок запас и интензивен стопански риболов от трицона (1978-1988г.). Това говори, както за много добро състояние на запаса, така и за благоприятно за риболова разпределение на стадата. Последното се свързва с високата биомаса на копеподния зоопланктон през зимата и лятото.

- Въпреки наблюдаваното известно оживление на риболова с даляни, уловите с пасивни уреди остават слаби, което в контекста на доброто състояние на запаса, говори за слабо подхождане на стадата от трицона в прибрежната зона.
- Наблюдава се стабилна възрастова структура, включваща до 5 възрастови класа (0+ до 5 г.). Всички възрастови групи са добре представени през отделните месеци, като доминират първа и втора възрастови групи.
- Параметрите на нарастването остават сравнително ниски под влияние на вълтревидовата конкуренция, причинена от високата биомаса.
- Запасът се намира във възход под влияние на доброто попълване и преживяемост и ниската експлоатация през последните години. Въздействието на риболова е незначително, като основни фактори за динамиката на запаса са величината на попълването и смъртността от

естествени причини.

Улов	2005 г.	2004 г.	2003 г.	2002 г.	2001 г.	2000 г.	1999 г.	Средно
Цаца	2 574,7	2 889,1	9 154,5	11 595,0	695,4	1 736,0	3 950,0	4 656,4

КАЛКАН (*Psetta maxima maeotica*)

През последните няколко години се наблюдава намаление на уловите на калкан, като през 2004 и 2005 г. квотата дори не е изпълнена. Необходимо е да бъдат направени трални снимки за установяване запасите на този ценен вид и с цел адекватното му квотиране.

Улов	2005 г.	2004 г.	2003 г.	2002 г.	2001 г.	2000 г.	1999 г.	Средно
Калкан	12,7	16,2	40,8	135,5	56,5	55,1	54,0	53,0

Запасите от калкан в района на българския шелф на Черно море по данни на Института по океанология към 2002 г. е 900 тона, като максималният общ допустим улов е 13% или 117 тона за година. Възможния брой дни за извършване на улов на този вид риба в календарната година е $\approx$ 100. Квотата за улов за 2005 г. е 40 тона (становище Проданов и др., 2003 г.). Осреднените улови по данни от последните 2 години (2004 и 2005 г.) са около 15 тона.

САФРИД (*Trachurus mediterraneus ponticus*)

По данни от Института по океанология запасът от сафрид за цялото Черно море към 1994 г. е 206 000 тона, като максималният общ допустим улов е 25% или 51 500 тона на година. Възможния брой дни за извършване на улов на този вид риба в календарната година е $\approx$ 110. През последните 3-4 години се наблюдава стабилно ниво на уловите, като реално възможния улов в българската акватория на Черно море е около 200 тона (Коларов, 2000 г.).

Улов	2005 г.	2004 г.	2003 г.	2002 г.	2001 г.	2000 г.	1999 г.	Средно
Сафрид	29,4	73,9	141,6	141,5	130,0	111,3	30,0	94,0

ПОПЧЕТА (*Gobiidae*)

Попчетата са важен обект за стопанския и любителския риболов. Основните два вида, които формират по-голямата част от уловите са лихнус (*Mesogobius batrachocephalus*) и стронгил (*Neogobius melanostomus*). По данни от Института по океанология запасите от попчета в българския черноморски шелф са около 1 500 - 2 000 тона, като максималният общ допустим улов е около 20% или 350 тона. Възможния брой дни за извършване на улов на този вид риба в календарната година е $\approx$ 220. Осреднените улови по данни от последните години (1999 – 2005) са около 160 тона.

Улов	2005 г.	2004 г.	2003 г.	2002 г.	2001 г.	2000 г.	1999 г.	Средно
Попчета	49,0	78,8	125,2	141,5	142,0	144,0	437,0	159,6

МОРСКИ КЕФАЛ (*Mugil cephalus*)

Към семейството на кефаловите риби освен морския кефал се включват платерина, илария. Като основен вид, който формира уловите се определя морския кефал. Ловят се в крайбрежните езера и устията на реките. Риболова на същите се осъществява със специални средства /гардове/ при излизането им от езерата в морето. По данни от Института по океанология запасът за цялото Черно море е около 15 000 тона. Възможния брой дни за извършване на улов на този вид риба в календарната година е $\approx$ 150. Усреднените улови по данни от последните години (1999 – 2005) са около 30 тона.

Улов	2005 г.	2004 г.	2003 г.	2002 г.	2001 г.	2000 г.	1999 г.	Средно
Кефал	6,4	17,9	32,6	71,0	47,4	15,2	14,0	29,2

МЕДЖИД (*Merlangius merlangius*)

Меджидът е придънна риба в крайбрежните води. Тя не е обект на основен риболов, явява се като приулов при тралене за цаца. Понастоящем меджида увеличава своето стопанско значение. Годишният улов на този вид риба е до 10-12 тона с тенденция към нарастване. По данни от Института по океанология запасът за западната част на Черно море към 1993 г. е 104 000 тона, като запасите в българския черноморски шелф са около 4 000 тона. Възможния брой дни за извършване на улов на този вид риба в календарната година е $\approx$ 70. Осреднените улови по данни от последните години (1999 – 2004) са около 10 тона.

Улов	2005 г.	2004 г.	2003 г.	2002 г.	2001 г.	2000 г.	1999 г.	Средно
Мед жид	2,7	1,5	12,9	15,5	8,2	9,2		8,3

МЕКОТЕЛИ (ЧЕРНА МОРСКА МИДА (*Mytilus galloprovincialis*) и РАПАН (*Rapana thomasi*))

Черната морска мида и рапана са двата вида мекотели с най-голямо стопанско значение за България. Двата вида спадат към групата на макрозообентоса. Рапана е навлязъл в Черно море в средата на миналия век и се храни основно с черната мида. Присъствието и плътността на рапана е от основно значение за обилието и размерния състав на естествената популация на мидата. Рапана обитава главно по-плитките зони на морето. С намаляването на хищническата преса в дълбочина постепенно се възстановяват мидените запаси. Разпределението, гъстотата, възрастовата и размерната структура на запаса на мидата основно зависи от субстрата, замърсяването и хищническия натиск, докато запаса на рапана основно зависи от запасите на мидата. Усреднените улови по данни от последните години (1999 – 2004) за черната морска мида са около 25 тона, а за рапана са около 2 200 тона.

Улов	2005 г.	2004 г.	2003 г.	2002 г.	2001 г.	2000 г.	1999 г.	Средно
Рапан	510,9	2 427,9	324,6	698,0	3 353,4	4 015,8	3 800,0	2 161,5
Черна мида	10,4	33,7	15,1	55,0	6,5			24,1

Видове, сезонно пребиваващи в българската акватория на Черно море

ХАМСИЯ (*Engraulis encrasicolus ponticus*)

През периода 1989-1991 уловите от хамсия на всички черноморски страни спаднаха под 100 хиляди тона, което е далеч от постигнатите резултати от 450-500 хиляди тона в предишни години.

След 1992-1993 година се очерта позитивна тенденция към постепенно възстановяване числеността на вида във връзка със значително подобряване условията в екосистемата. Заедно с подобряването на биологичното състояние на вида, значение, при това определящо, за нивото на запаса има начина на промишленото му експлоатиране по време на риболовния сезон в местата за зимуване.

Това налага още веднъж да се акцентира върху необходимостта от международно регулиране и квотиране на уловите (което досега оставаше само като препоръка), след извършване на достоверни оценки на запасите от хамсия при успоредното прилагане на различни методи.

По данни от Института по океанология запасът за цялото Черно море към 1994 г. е 826 600 тона, като максималният общ допустим улов е 25% или 206 000 тона на година. Възможния брой дни за извършване на улов на този вид риба в календарната година е $\approx$ 120. Според начина на протичане на миграцията по нашия бряг възможните улови са от порядъка на 250 тона, като в последните години реалните стойности на уловите в българската акватория са от порядъка на 100 – 150 тона / календарна година.

Улов	2005 г.	2004 г.	2003 г.	2002 г.	2001 г.	2000 г.	1999 г.	Средно
Хамсия	14,3	87,9	131,0	237,0	101,8	64,0	36,0	96,0

КАРАГЪОЗ (*Alosa kesleri pontica*)

През последните години беше отбелязано занижено присъствие на карагъоз в уловите, както в България така и в целия ареал на разпространение на карагъоза. Това явление беше забелязано още през 1998 година. През проведената 31-ва сесия през април 2000 г., Комисията за риболов във водите на р. Дунав се ограничи само с констатация за снижение на числеността, но не и на причините.

Като мигриращ вид за карагъоза може да се отчете запас за целия му район на миграция, а не за териториалните води на България. По данни от Института по океанология запасът за цялото Черно море към 1974 г. е 18 800 тона. Възможния брой дни за извършване на улов на този вид риба в календарната година е $\approx$ 50. Осреднените улови по данни от последните години (1999 – 2005) са около 60 тона.

Улов	2005 г.	2004 г.	2003 г.	2002 г.	2001 г.	2000 г.	1999 г.	Средно
Карагъоз	37,8	77,9	55,8	106,3	15,8	10,3	73,0	53,8

АКУЛА (*Squalus acanthias*)

Акулата е пелагичен вид с основно разпространение в румънската и

украинската част на Черно море. По данни от Института по океанология запасът за цялото Черно море към 1992 г. е 90 000 тона, като максималният общ допустим улов е 12% или 10 800 тона на година. Възможния брой дни за извършване на улов на този вид риба в календарната година е ≈ 200 . Осреднените улови по данни от последните години (1999 – 2005) са около 70 тона.

Улов	2005 г.	2004 г.	2003 г.	2002 г.	2001 г.	2000 г.	1999 г.	Средно
Акула	14,5	47,2	51,3	100,0	126,0	102,0	25,0	66,6

ЛЕФЕР (*Pomatomus saltatrix*)

Като силно мигриращ вид за лефера не може да се определи запас при Българския шелф и дори за Черно море. Основно в уловите присъства еднолетен лефер с размери 12-18 см.

На пръв поглед възможностите за използване на запасите от лефер са крайно ограничени, но формирането на стадата по време на пролетната предразмножителна миграция зависи изцяло от разпределението на хранителната база и най-вече от разпределението на хамсията, а тенденцията е увеличение на запасите от хамсия. Възможният брой дни за извършване на улов на този вид риба в календарната година е ≈ 50 , като осреднените улови по данни от последните години (1999 – 2005) са около 35 тона.

Улов	2005 г.	2004 г.	2003 г.	2002 г.	2001 г.	2000 г.	1999 г.	Средно
Лефер	82,9	4,7	18,2	101,5	2,2	18,2	8,0	33,7

ПАЛАМУД (*Sarda sarda*)

Върху динамиката и числеността на паламуда влияят съвкупност от фактори, както и състоянието на хранителната база. При това следва да се вземе под внимание, че уловите са основно от еднолетни индивиди.

Като цяло тенденцията за гъстотата на паламуда не се е изменила през последните години, но неговата поява по време на пролетната и есенната миграция е обуславяна от разположението, качеството и количеството на хранителната база. По данни от Института по океанология запасът за цялото Черно море е около 150 000 тона. Възможния брой дни за извършване на улов на този вид риба в календарната година е ≈ 60 . Осреднените улови по данни от последните години (1999 – 2005) са около 35 тона.

Улов	2005 г.	2004 г.	2003 г.	2002 г.	2001 г.	2000 г.	1999 г.	Средно
Паламуд	56,2	17,8	22,6		49,2	34,8	20,0	33,4

Вид риба	Година	Район	Запас (тона)	Максимално допустим улов		Възможен брой дни на улов в годината
				Процент	Тона	
Цаца	2000	Пред българския бряг	56 000	33%	18 480	180
Сафрид	1994	Черно море	206 000	25%	51 500	110
Паламуд		Черно море	150 000			60

Калкан	2002	Пред българския бряг	900	13%	117	100
Хамсия	1994	Черно море	826 600	25%	206 650	120
Попчета		Пред българския бряг				220
Акула	1992	Черно море	90 000	12%	10 800	200
Кефал		Черно море	15 000			150
Лефер						50
Зарган						120
Карагъоз	1974	Черно море	18 800			50
Меджит	1993	Западна част на ЧМ	104 000			70
		Пред българския бряг	4 000			

Забележка: Възможния брой дни на улов в годината може да бъде прецизиран с помощта на данни (брой дни с вълнение над 2 бала, при което е невъзможен риболов), които ще ни предоставят от отдел по метеорология към Института по океанология

ПРИОРИТЕТИ ЗА РАЗВИТИЕТО НА БРФ

Капацитета на риболовния флот на Република България не застрашава репродуктивните възможности на рибните популации на основните промишлени видове в Черно море и позволява устойчиво развитие на риболова по нашето крайбрежие.

Българският риболовен флот се нуждае от развитие в следните направления:

- Инвестиции за модернизация на риболовните съдове и подобряване на хигиенните условия на борда за засилване на конкурентноспособността на сектора;
- Помощи за нови, селективни методи за риболов;
- Компенсации при извеждане на риболовните съдове от експлоатация;
- Професионално и екологично обучение на рибари;

- Модифициране и пренасочване на риболовни съдове за развлекателен риболов и риболовен туризъм за развитие на алтернативен поминък;
- Изработване на местни стратегии за развитие.

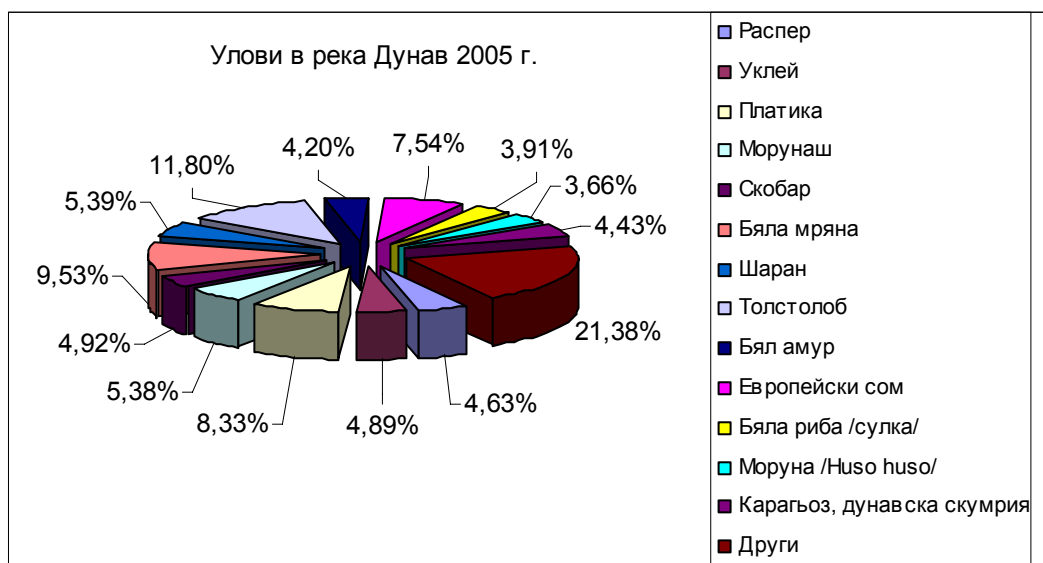
Необходимо е да се използва съвременно оборудването за директно изследване на рибните запаси на стопански ценните видове в Черно море, за установяване на точните моментни количества и да се стартира многогодишна програма за мониторинг на състоянието им. В тази връзка доставката на оборудване по договор 7.3 на ФАР-Проект 2005/017-353.03.03 на ИАРА и монтирането му на научно-изследователския кораб “Академик” на Института по океанология на БАН през 2006 г. е от изключителна важност.

СТОПАНСКИ РИБОЛОВ В РЕКА ДУНАВ

По данни от ИАОС за периода 2001 - 2003 г. се наблюдава подобряване на общото екологичното състояние на водите на р. Дунав, което се характеризира със стабилност.

Основните видове риба са бяла мряна (*Barbus barbus*), европейски сом (*Sillurus glanis*), платика (*Abramis brama*), шаран (*Cyprinus carpio*), каракуда (*Carassius sp.*), червеноперка (*Scardinius erythrophthalmus*), чига (*Acipenser ruthenus*), както и проходните – карагъоз (*Caspialosa/Alosa pontica*) и есетровите – руска есетра (*Acipenser gueldenstaedti*) и моруна (*Huso huso*). Средните годишни улови на риба от река Дунав са около 400 тона.

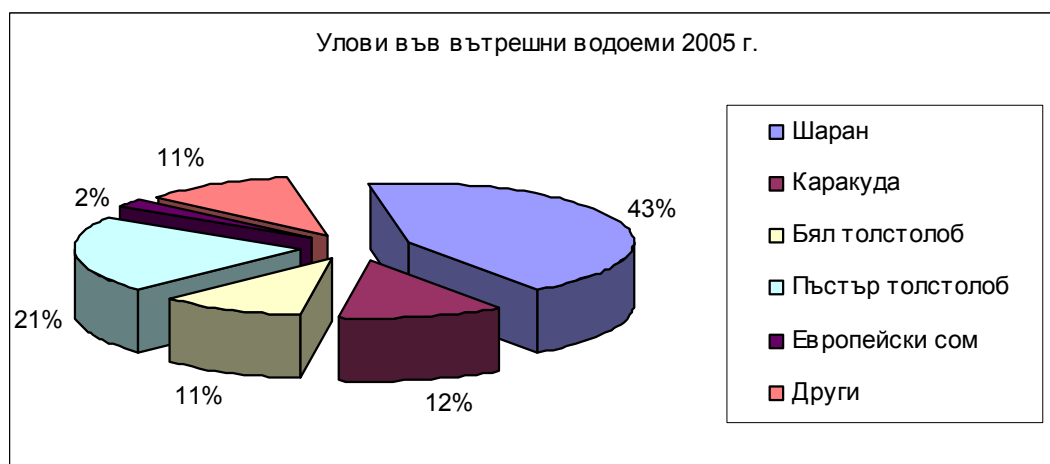
Улов на риба и други водни организми в р.Дунав за 2005 г. (тона)	
Распер / <i>Aspius aspius</i> /	16,7
Уклея / <i>Alburnus alburnus</i> /	17,6
Платика / <i>Abramis brama</i> /	30,1
Морунаш / <i>Vimba vimba</i> /	19,4
Скобар / <i>Chondrostoma nasus</i> /	17,7
Бяла мряна / <i>Barbus barbus</i> /	34,4
Шаран / <i>Cyprinus carpio</i> /	19,5
Толстолоб / <i>Hypophthalmichthys molitrix</i> и <i>Aristichthys nobilis</i> /	42,6
Бял амур / <i>Ctenopharingodon idella</i> /	15,2
Европейски сом / <i>Sillurus glanis</i> /	27,2
Бяла риба /сулка/ / <i>Sander lucioperca</i> / <i>Stizostedion lucioperca</i> /	14,1
Моруна / <i>Huso huso</i> /	13,2
Карагъоз, дунавска скумрия / <i>Caspialosa pontica</i> / <i>Alosa pontica</i> /	16,0
Други	77,2
ОБЩО:	360,8

СТОПАНСКИ РИБОЛОВ ВЪВ ВЪТРЕШНИТЕ ВОДОЕМИ

Средните годишни улови на риба от вътрешните водоеми в страната са около 1 500 – 2 000 тона. Основните видове риба са шаран (*Cyprinus carpio*), каракуда (*Carassius sp.*), пъстър и бял толстолоб (*Aristhichthys nobilis*, *Hypophthalmichthys molitrix*). Уловите за 2005 г. от вътрешните водоеми представляват приблизително 30,62% (1663,86 т.) от общите улови за страната.

Улов на риба и други водни организми във вътрешните водоеми за 2005 г. (тона)	
Шаран / <i>Cyprinus carpio</i> /	716,4
Каракуда / <i>Carassius sp.</i> /	199,4
Бял толстолоб / <i>Hypophthalmichthys molitrix</i> /	174,8
Пъстър толстолоб / <i>Aristhichthys nobilis</i> /	353,6
Европейски сом / <i>Sillurus glanis</i> /	40,8
Други	178,9
ОБЩО:	1663,9

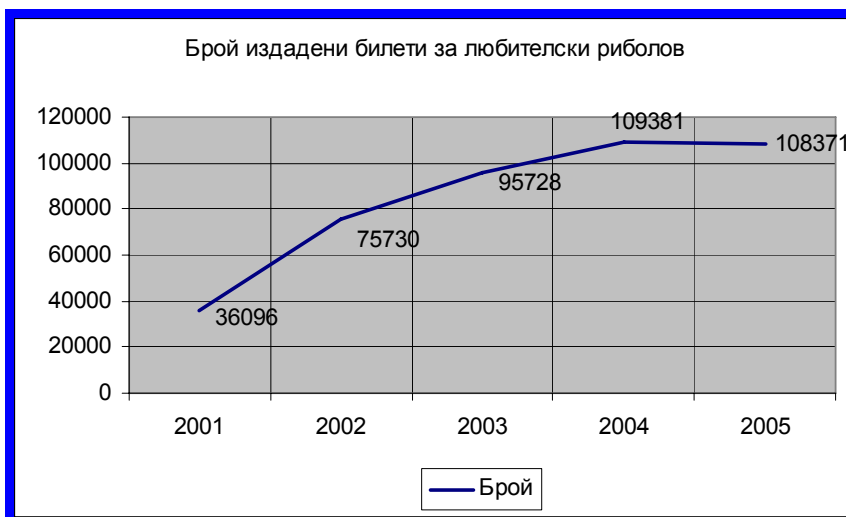

ЛЮБИТЕЛСКИ РИБОЛОВ

На територията на страната се намират множество изкуствени и естествени водни обекти подходящи за любителски и спортен риболов. През последните две години в страната се наблюдава тенденцията за увеличение на броя на легитимните любители риболовци, като се регистрира увеличаване броя на издадените билети за любителски риболов (БЛР) на български граждани (през 2005 г. са издадени 108 371 бр.). Измененията в Закона за рибарството и аквакултурите регламентират в язовирите публична държавна собственост (51 на брой) да не се извършва стопански риболов. Те ще останат на разположение на любителите риболовци и на лицата, отглеждащи аквакултури. От всички 214 държавни язовира, 114 са с предназначение за любителски риболов. Общата водна площ на язовирите за любителски риболов е 400 497 дка. С увеличаване броя на язовирите и размера на водните площи за любителски риболов се създават по-големи възможности за избор на обект за риболов, което неминуемо ще доведе до увеличаване броя на любителите риболовци. В режима за любителски риболов са въведени редица облекчения за отделни групи граждани, които желаят да им бъде издаден билет за любителски риболов. Инвалидите се ползват с правото да извършват такъв с безплатен билет, а мъжете над 65 години и жените над 60 години заплащат половината от стойността му. Въведен е по-гъвкав режим по отношение срока на валидност на билетите за любителски риболов чрез издаването на седмични, месечни, шестмесечни и годишни такива.

Табл. Брой издадени билети за любителски риболов

	2001	2002	2003	2004	2005
Брой	36 096	75 730	95 728	109381	108 371

С цел запазване на рибните запаси, възстановяване на популациите им и поддържане на биоразнообразието, ежегодно се извършват зарибителни мероприятия във вътрешните водоеми на страната със стопански ценните видове (шаран, толстолоб, амур, пъстървови риби и др.) и зарибяване с атрактивни за любителски риболов видове (див шаран, балканска пъстърва, европейски сом). Водоемите, които се зарибяват ежегодно се избират по

следните критерии:

- използвани активно за любителски риболов;
- нуждаещи се от биомелиорации;
- нуждаещи се от обогатяване на биоразнообразието;
- съхраняващи застрашени от изчезване видове.

При изпълнение на Националната програма за зарибяване от 2002 г. до сега са зарибени почти всички големи и значими язовири за любителския риболов (Искър, Копринка, Ал. Стамболийски, Белмекен, Огоста, Малко Шарково, Крапец, Голям Беглик, Бели Лом, Тича, Цонево, Ястребино, Рабиша, Кърджали, Студен кладенец, Тракиец, Камчия, Стойковци, Невестино, Панчарево и други), големите реки в горните и долните течения, така също и водоеми и баластриери, включени в списъка на разрешените за риболов по време на забраната през размножителния период. Общото количество разселен зарибителен материал по години е както следва:

- 1 143 500 броя за 2002 г.;
- 1 640 000 броя с общо тегло 27,25 тона за 2003 г.;
- 962 000 броя с общо тегло 9,78 тона за 2004 г.
- 1 109 583 броя с общо тегло 8,05 тона за 2005 г.

В България са учредени съюзи и сдружения с цел защита на интересите на любителите риболовци – Централен Рибарски съюз, Съюз на ловците и риболовците в България, Българска Асоциация за развитие на риболовните спортове. С измененията на ЗРА от 25.11.2005 г. се създава възможност държавата да делегира част от правомощията си, свързани със стопанисването на рибните ресурси в определени язовири – държавна собственост, на неправителствени организации. Предоставените обекти ще могат да се използват само за любителски риболов.

СЪСТОЯНИЕ НА ПРЕРАБОТВАТЕЛНАТА ПРОМИШЛЕНОСТ И ПАЗАРНАТА ИНФРАСТРУКТУРА

Рибопеработка, пласмент и финансиране

По данни на НВМС към 15.11.2006 г. в България са регистрирани и функционират 41 рибопеработвателни предприятия по Наредба 10 (ДВ.бр.42/2000 г.) Директива 91/493 и отговарят на изискванията на ЕС.

Риболовът и аквакултурите са тясно свързани с переработвателната индустрия и пласмента на продукцията на пазара. Създамата се икономическа ситуация в страната след 1989 (пазарно регулирано стопанство) доведе до свиване на потреблението на риба и рибни продукти. Например през 1989 г. потреблението е било 3,4 кг на човек, а през 1998 г е спаднало до 3,2 кг или с около 6%. От 2002 г. се наблюдава тенденция на покачване на консумацията на риба и рибни продукти. По данни на НСИ, през 2005 г. годишното потребление на риба и рибни продукти от домакинствата е намаляло до средно 4,2 кг. на лице (при 4,3 кг на лице през 2004 г.). Тези данни не включват количествата, консумирани в заведенията за обществено хранене. България е сред страните консумиращи най-малко риба и рибни продукти в света. Въпреки, че рибата е здравословна храна потреблението и е все още на ниско ниво. За сравнение, средногодишната консумация на риба в ЕС е около 25 кг на човек, а средното годишно потребление в света е около 16 кг на човек. (по данни на Foreign Agricultural Service/USDA).

Консумацията на риба средно дневно на лице е 8-10 гр. при препоръка поне 30 гр. и тази тенденция се поддържа през последните две десетилетия, независимо от това, че България е морска страна. Причините са свързани както с относително високите цени на рибата на националните пазари, така и на липсата на традиция за редовна консумация на риба (Национален план за действие "Храни и хранене 2005-2010").

Табл. Потребление на риба и рибни продукти в страната

Година	1989	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
кг/на човек	3,4	3,2	3,4	3,3	3,3	3,5	3,8	4,3	4,2

по данни на НСИ

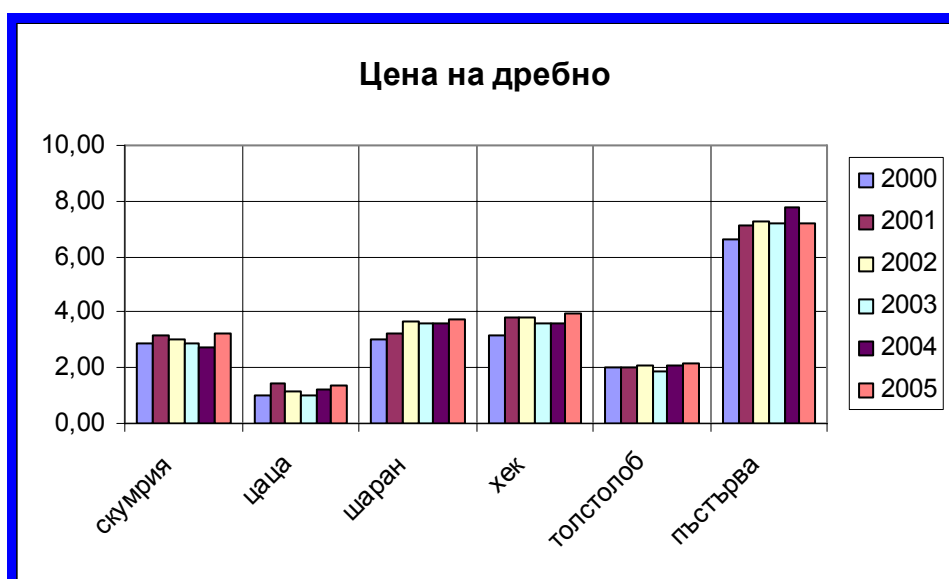

За да се спечели доверието на потребителите на българския пазар продуктите от риболов и аквакултури трябва да бъдат подложени на процес на типификация, нормиране и етикетиране в контекста на европейските стандарти за качество.

Табл. Цени на риба на дребно за периода 2000 – 2005 г.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
сумрия	2,85	3,18	3,02	2,85	2,74	3,23
цаца	1,03	1,47	1,17	1,01	1,22	1,39
шаран	3,00	3,21	3,66	3,63	3,58	3,72
хек	3,17	3,81	3,81	3,57	3,63	3,93
толстолоб	1,99	2,00	2,10	1,88	2,06	2,17
пъстърва	6,61	7,15	7,28	7,23	7,74	7,22

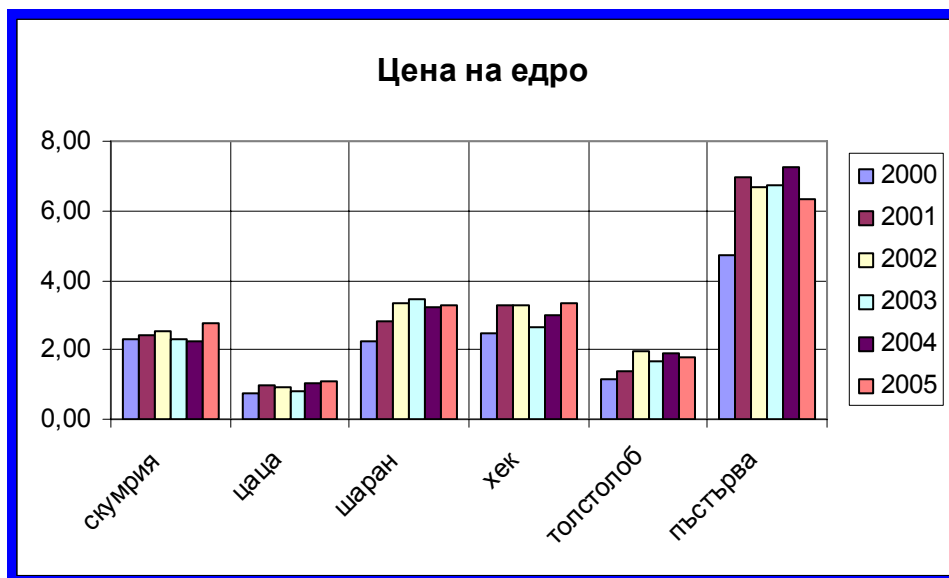
по данни на САПИ

Табл. Цени на риба на едро за периода 2000 – 2005 г.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
сумрия	2,31	2,43	2,51	2,30	2,27	2,79
цаца	0,75	0,99	0,91	0,80	1,03	1,08
шаран	2,25	2,83	3,36	3,44	3,24	3,27
хек	2,50	3,28	3,27	2,64	2,99	3,34
толстолоб	1,15	1,41	1,97	1,66	1,92	1,79
пъстърва	4,70	6,94	6,66	6,76	7,27	6,35

По данни от САПИ

Производителите намират реализация на продукцията от аквакултури на вътрешния пазар и директно снабдяват ресторанти и търговци на едро и дребно. Цените са относително постоянни и изгодни за по-големите производители.

Между България и ЕС с допълнителен протокол към Европейското споразумение за асоцииране, влязло в сила от 1.03.2003 г. са регламентирани договореностите за либерализация на търговията с риба и рибни продукти. България е договорила безмитен внос на риба и рибни продукти със страните членки на ЕАСТ и Румъния, съгласно Централноевропейското споразумение за свободна търговия (CEFTA).

Над 40% (за 2004 г.) от общия износ на рибни продукти от страната заема експортът на мекотели (миди, рапани и др. безгръбначни). Основен пазар на тези видове е Япония, Турция, Гърция. Износът на живи сладководни видове (шаранови и пъстървови) през последните години е насочено главно за Македония, Сърбия и Черна гора, Германия и др. Най-голям дял в структурата на вноса на риба и рибни продукти в страната заема замразената риба (85%, през 2004 г.), която се използва за задоволяване на консервната промишленост със суровина и за обогатяване асортимента на пазара. Гърция и Турция са основни вносители на пресни и охладени риби за България.

Програма САПАРД на ЕС съфинансира проекти в частния сектор за подобряване преработката и маркетинга на рибни продукти, за развитие и разнообразяване на икономическите дейности в сектора по мерки 1.2 "Подобряване на преработването и маркетинга на селскостопански и рибни продукти" и 2.1 "Развитие и диверсификация на икономическите дейност и създаване на възможности за многостранни дейности и алтернативни доходи". Помощи се предоставяха за изграждане на нови или за реконструкция на действащите рибопреработвателни предприятия при стриктно спазване на международните стандарти за качество и хигиена. От 23.12.2004г. по мярка 1.2. за сектори "мляко", "месо" и "риба" са допустими само предприятия категоризирани от Националната ветеринарномедицинска служба (НВМС) във II категория по реструктуриране съгласно вътрешните процедури на НВМС за групиране на предприятията от тези сектори в зависимост от

степената, в която отговарят на изискванията на българското и европейско законодателство в областта на ветеринарно-санитарни и хигиенни изисквания. Всички предприятия II категория в сектор “риба” бяха затворени в началото на 2006г, и по тази причина няма одобрени проекти за рибопреработвателни предприятия.

Табл.1 Одобрени (към 01.11.2006 г.) и изпълнени (към 01.07.2006 г.) проекти в сектор “Риби и рибни продукти” на мярка “Подобряване на преработването и маркетинга на селскостопански и рибни продукти” по програма САПАРД (брой и лева)

Одобрени проекти			Изпълнени проекти		
Брой	Инвестиционни разходи	Субсидии	Брой	Инвестиционни разходи	Субсидии
14	32 963 959,40	15 663 881,37	12	25 330 147,53	12 665 073,69

Източник: База данни на одобрените проекти, МЗГ

Табл.2 Одобрени (към 01.11.2006 г.) и изпълнени (към 01.07.2006 г.) проекти в сектор “Аквакултури” на мярка “Развитие и диверсификация на икономическите дейности и създаване на възможности за многостранни дейности и алтернативни доходи” (брой и лева)

Дейности	Брой		Физически показатели на одобрените проекти		Физически показатели на изпълнените проекти		Одобрени проекти		Изпълнени проекти	
	одобрили	Не изпълнени	Мерни единици	Количество	Мерни единици	Количество	инвестиционни разходи	субсидия	допустими разходи	субсидия
Аквакултури от което	11	6	тона/год	1 942	тона/год	594	4 043 560	1 879 026	1 756 592	878 296
сладководни стопанства ¹	8	4	тона/год	757	тона/год	141	2 635 483	1 290 473	1 175 411	587 706
черноморски ферми ²	3	2	тона/год	1 185	тона/год	453	1 408 077	588 553	581 181	290 590
проекти включващи инвестиции за риболовен туризъм ³	2	2	бр. легла	35	бр. легла	35	407 746	203 872	304 524	152 262

Забележки:

1 – Включва проекти за сладководни стопанства за риба, раци, други аквакултури и риболовен туризъм;

2 – Включва проекти за черноморски ферми за риба, миди, скари, водорасли, други аквакултури и риболовен туризъм;

3 – Отбелязани са всички проекти включващи инвестиции за риболовен туризъм. Те са отбелязани и е един от горните 2 реда.

Източник: База данни на одобрените проекти, МЗГ

Държавен фонд «Земеделие» е акредитиран като Разплащателна агенция за прилагане на Общата селскостопанска политика и Общата политика в областта на рибарството на ЕС. В тази връзка той ще действа по отношение финансовото управление на средствата от Европейския фонд за рибарство по

четири приоритетни оси:

По Приоритетна ос № 1: Приспособяване капацитета на риболовния флот, ще се отпускат помощи от фонда за рибари и корабособственици в следните направления:

- ✓ Помощи за корабособственици, засегнати от планове за приспособяване капацитета на риболовния флот;
- ✓ Инвестиции за модернизация на корабното оборудване и подобряване на хигиенните условия на борда на риболовните кораби;
- ✓ Социално-икономически компенсации за подпомагане управлението на риболовния флот, включително професионално обучение;
- ✓ Помощи за използването на методи за риболов, щадящи околната среда.

По Приоритетна ос № 2: Развитие на аквакултурното производство, преработвателната промишленост и маркетинга на рибни продукти, ще се кандидатства за отпускане на помощи с цел:

- ✓ Подпомагане на традиционните аквакултури и разнообразяване на продукцията чрез въвеждането на нови видове.
- ✓ Производство на видове аквакултури с добри пазарни перспективи.
- ✓ Отпускане на инвестиции за изграждане, разширяване, оборудване и модернизация на производствени и преработвателни инсталации.
- ✓ Отпускане на инвестиции за подобряване хигиенните и условията на труд в аквакултурните ферми, увеличаване качеството на крайния продукт, въвеждането на иновации в производството и преработката, използването на методи за производство, които намаляват негативните последици за околната среда, маркетинг на рибни продукти

Приоритетна ос № 3: Насърчаване на дейности от колективен интерес, включва отпускане на помощи от Европейския фонд по рибарство в съответствие със следните мерки и насоки:

- ✓ Мерки за развитие на добър риболовен мениджмънт и партньорство между учени и риболовци;
- ✓ Повишаване на професионалните умения;
- ✓ Мерки за защита на морската фауна;
- ✓ Разкриване на нови пазари; Пилотни проекти.
- ✓ Мерки за добро управление на ресурсите, повишаване селективността на уредите и намаляване на нежеланите приулови, както и осигуряване на прозрачност на пазара;
- ✓ Инвестиции за изграждане и модернизация на пристанищни съоръжения и подобряване на услугите, предлагани на рибарите при стоварване на уловите, преработката и съхраняването им

По Приоритетна ос № 4: Устойчиво развитие на крайбрежните зони за риболов, ще се кандидатства с проекти за отпускане на помощи с цел:

- ✓ Засилване конкурентоспособността на сектора, чрез реструктуриране и разнообразяване на икономическите дейности;
- ✓ Развитие на риболовен туризъм и мерки за запазване облика на малки рибарски селища като архитектурно и етнографско наследство;
- ✓ Възстановяване на производствен потенциал, когато е пострадал от естествени или индустриални бедствия и аварии;
- ✓ Осъществяване на регионално и транснационално сътрудничество, обмен на

добри практики между Крайбрежните групи за действие;
✓ Подготовка и реализация на местни стратегии за развитие.

ОРГАНИЗАЦИЯ НА ПАЗАРА НА РИБА И ДРУГИ ВОДНИ ОРГАНИЗМИ

С приемането на Закона за изменение и допълнение на Закона за рибарството и аквакултурите (ЗРА) (Обн. ДВ. бр.94 от 25 Ноември 2005г.) настъпиха съществени изменения в нормативната уредба на организацията на пазара на риба и други водни организми. Част от действащото национално законодателство станаха редица норми на европейските регламенти, чрез които се въвеждат нови принципи и идеи в организацията на пазара на риба и други водни организми. В голяма степен са въведени изискванията на следните регламенти: Регламент 104/2000г. за общата организация на пазарите на рибни продукти и аквакултури; Регламент 2406/96 от 26 ноември 1996 г. определящ общите стандарти за продажба на някои продукти от риболов; Регламент 2847/93 от 12 октомври 1993 г. установяващ система за контрол, приложима към общата рибарска политика; 2065/2001от 22 октомври 2001 г. утвърждаващ подробни правила за приложението на Регламент на Съвета 104/2000 относно информирането на потребителите на продукти от риболов и аквакултури; Регламент 3703/85 от 23 декември 1985 г. утвърждаващ подробни правила за приложението на общите стандарти за предлагане на пазара на някои видове прясна или охладена риба; Регламент 2318/2001 от 29 ноември 2001 г. за подробни правила за прилагането на Регламент на Съвета (ЕО) № 104/2000 относно признаването на организациите на производителите в сектор рибарство и аквакултури; Регламент 1886/2000 от 6 септември 2000 г. относно подробни правила за прилагането на Регламент на Съвета (ЕО) № 104/2000 във връзка с разширяването към не-членове на определени правила, приети от организациите на производителите в сектор рибарство; Регламент 1924/2000 от 11 септември 2000 за установяване на подробни правила за прилагането на Регламент на Съвета (ЕО) № 104/2000 по отношение на предоставянето на специално признание на организации на производители в рибния сектор с цел подобряване качеството на техните продукти; Регламент 2508/2000 от 15 ноември 2000 за установяването на подробни правила за прилагането на Регламент на Съвета (ЕО) № 104/2000 по отношение на оперативните програми в рибния сектор; Регламент 1813/2001 от 14 септември 2001 г. за подробни правила за приложението на Регламент на Съвета (ЕО) № 104/2000 относно условията за, предоставянето на и отнемането на признаване на междуотраслови организации

Влизането в сила на измененията и допълненията в Закона за рибарството и аквакултурите постави нови условия, изисквания и възможности за всички участници във веригата от производството на определен вид риба или друг воден организъм до крайния потребител. Съгласно тези изисквания и в унисон с европейската практика първата продажба на продукти от риболов следва да се извършва на регистрирани по реда на ЗРА, специално изградени центрове (пазари) или от регистрирани купувачи. Рибата или другите водни организми, при условията на първа продажба, могат да се продават само в специално изградени центрове за първа продажба или да се извърши от регистриран купувач. Това изискване не се отнася за риба и други водни организми, които са продукти от аквакултури. Производителите на аквакултури трябва да попълват дневник на продажбите и да издават декларация за произход, изпълнението на което ограничава до голяма степен уловите и продажбите на риба добита от незаконен риболов. Освен предвидените регистрационни режими в областта на

първата продажба на продукти от риболов са въведени и редица документи, както и съответните задължения за попълване, съхраняване и предаването им на компетентните органи.

Когато рибата или другите водни организми /които са продукти от риболов/ не се предлагат за продажба или са предназначени за по-късно пускане на пазара, преди разтоварването им собственикът или упълномощено от него лице съставя декларация за приемане. Продукти от риболов, разтоварени от риболовен кораб в сурово състояние, след преработка на кораба или внесени в страната, за които не е съставен документ за първа продажба или декларация за приемане и които подлежат на превозване до място, различно от мястото на разтоварване, се придружават от документ за превоз. При първа продажба на някои продукти от риболов, се извършва категоризиране по отношение на свежест и размер. При доставяне на продукти от риболов, като суровина за преработка, когато тя не е била предмет на първа продажба, доставчикът задължително предоставя на получателя на суровината копие от декларацията за произход. При извършване на първа продажба продавачът предоставя на центъра за първа продажба декларация за произход. В случаите на първа продажба извън центровете на регистрирания купувач се предоставя и ветеринарномедицинско свидетелство. За всяка първа продажба на продукти от риболов организаторът на центъра за първа продажба или регистрираният купувач съставя документ за първа продажба.

В заведенията за обществено хранене и в търговската мрежа се забранява доставянето, предлагането и продажбата за консумация на риба и други водни организми без ветеринарномедицинско свидетелство или ветеринарномедицински сертификат и копие от декларация за произход, а в случаите на продукти от риболов - копие от ветеринарномедицинско свидетелство или ветеринарномедицински сертификат и документ за първа продажба.

Въведените законови решения в областта на търговията с риба и други водни организми създават условия за по-добра организация на пазара, за концентриране на предлагането, повишаване на качеството на предлаганите продукти; получаване на адекватна статистическа информация необходима за провеждането на ефективна политика по опазването на рибните ресурси. Независимо от промяната на нормативната уредба, за постигане на желаните резултати отговорните държавни институции в сектора следва да повишат усилията си за разясняване на изискванията при търговията с риба и други водни организми.

Важен дял в организацията на пазара в периода 2007-2013 г. ще заемат организациите на производители и браншовите организации. С приемането на Закона за изменение и допълнение на Закона за рибарството и аквакултурите (ЗРА) (Обн. ДВ. бр.94 от 25 Ноември 2005г.) е поставена законова основа /рамка/, регулираща отношенията във връзка със създаването, признаването и дейността на организациите на производителите и браншовите организации като основен елемент /субект/ при провеждането на политиката в областта на рибарството и аквакултурите.

В България са учредени и действат следните организации в областта на производството, преработката и предлагането на риба и други водни организми:

- Национална асоциация по рибарство и аквакултури в България (НАРИБА – БГ), основана през 1998 година, като браншова

- организация, която представлява интересите на 36 свои членове;
- Асоциацията на производителите на рибни продукти (БГ ФИШ), основана през 2002 год;
- Национална Федерация по Рибарство и аквакултури /ПроРИБА – БГ//FISH Prod – BG;
- регионални сдружения на рибопроизводителите формирани на териториален принцип.

Действащите организации представляват рибопроизводителите и риболовците, защитават търговските, социалните и професионални права на членовете им. Имайки предвид функциите и целите на тези организации по своята същност те се припокриват с браншовите организации, чиято дейност е уредена в европейските регламенти. След влизането на ЗИД на ЗРА в сила (01.01.2006 г.) предстои някои от тези организации да бъдат признати от министъра на земеделието и горите. За целта следва да бъдат подготвени необходимите доказателства за представителност, вътрешни правилници, планове за действие и други, съгласно закона и Наредбата за условията и реда за признаване на организации на производители на риба и други водни организми и браншови организации, на базата на които ще бъдат издадени съответните актове за признаване на определена браншова организация. С оглед практиката до момента, придобитият опит и активността на някои от изброените организации не следва да срещнат особени затруднения и пречки в процеса по признаването им. Това не изключва ролята на ИАРА, която трябва да подпомогне потенциалните кандидати с необходимата информация относно изискванията на закона и съответните подзаконови нормативни актове. Признаването на браншови организации следва да се предоставя на такива, които са ангажирани с:

- подобряване на технологиите и качеството на производството и прозрачността на пазара,
- спомагане за по-добрата координация на начина на предлагане на рибните продукти на пазара и по-специално посредством изследвания и пазарни проучвания,
- проучване и разработване на техники за оптимизиране функционирането на пазара, включително информационни и комуникационни технологии,
- сключване на стандартни договори, съвместими с правилата на ЕС,
- предоставяне на информацията и осъществяване на необходимите изследвания за насочване на производството към продукти, които по-пълно отговарят на пазарните изисквания и вкусовете и очакванията на потребителите, по-специално по отношение на качеството на продуктите и методите на експлоатация, които да допринасят за устойчивостта на ресурсите,
- разработване на методи и инструменти и организиране на схеми за обучение за подобряване качеството на продуктите,
- използване потенциала и защита на означенията за произход, печатите за качество и географските обозначения,
- установяване на правила за улов или пласиране на рибни продукти, които са по-строги от изискванията на европейското или националното законодателство; ,
- по-пълно използване на потенциала на рибните продукти,
- рекламно разпространение на рибни продукти.

Повече усилия от страна на държавните органи и производителите

трябва да се положат в процеса по създаване и признаване на организации на производители на риба и други водни организми. От страна на компетентния държавен орган е необходимо да завиши контрола върху отчетността на уловените и произведени риба или други водни организми с цел получаване на реална статистическа информация необходима при доказване на достатъчна икономическа активност на организациите. Организациите на производителите са гръбнака на общата организация на пазара, чието функциониране трябва да засили позицията на производителите на пазара. Инициативи на организации на производители насочени към подобряване качеството на рибните изделия, следва да бъдат подпомагани посредством предоставянето на специално признаване, съгласно изискванията на закона и съответните подзаконови нормативни актове.

За да се подпомогне дейността на организациите на производители и да се улесни по-голямата пазарна стабилност следва да се позволи при определени условия организациите да разширяват обхвата на приложението на правилата, по отношение на лица, които не са техни членове. С цел стабилизиране на цените, организациите на производители следва да са в състояние да се намесят на пазара.

ОБРАЗОВАНИЕ В ОБЛАСТТА НА РИБАРСТВОТО. ОРГАНИЗИРАНЕ И ПРОВЕЖДАНЕ НА ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ПРОГРАМИ И ПРОЕКТИ

Научно-изследователската дейност в България е подложена на значителни ограничения, поради липса на бюджетни субсидии. Недостатъчни са изследванията върху видовия състав и оценка на състоянието на рибните запаси, както в Черно море, така и във вътрешните водоеми на страната, особено през последните години.

Научното звено с най-голямо значение за сектора е Института по рибарство и аквакултури към Националния център за аграрни науки (НЦАН). ИРА се занимава основно с научни изследвания в областта на рибарството, като разработва технологии за отглеждане на стопански ценни видове риби и други водни организми в изкуствени условия (есетрови риби, калкан, миди, и др.), производство на зарибителен материал, разработване на програми за хранене в рибопроизводството (увеличаване на теглото, стимулиране на производство на качествени полови продукти – хайвер и др.), развитие на методи за изкуствено оплождане. Института по океанология към БАН в гр. Варна се занимава основно с научни изследвания в Черно море в областта на разработването на методи за устойчиво развитие и управление на рибните ресурси; проблеми и възможности за природосъобразна експлоатация на черноморските ресурси; определяне запасите от риба и други водни организми, представляващи стопански интерес; оценка състоянието на популациите от застрашени видове и разработване на мерки за опазване и възстановяване; определяне на максимално допустими улови (МДУ); оценка на нови възможности за аквакултурно производство.

Научните изследвания на популациите от стопански ценни, редки, защитени и застрашени видове в големите язовири, езерата и реките се правят основно в Института по зоология към БАН и в Биологическия факултет на СУ. В институтите на БАН се извършват и основните хидробиологични, генетични и биохимични изследвания, свързани с програмите за опазване на рибните популации. Единствено в Националната референтна лаборатория (НРЛ) по болести на рибите и двучерупчестите мекотели в НВМС,

оторизирана със заповед № РД 09-545 / 30.06.03 г. на Министъра на земеделието и горите се провеждат лабораторно-диагностични изследвания съгласно действащите в ЕС Директиви 91/67/ЕЕС, 93/53/ЕЕС и Решение 2001/183/ЕС. Тези документи са транспонирани в нашето ветеринарно законодателство под формата на Наредба №9 от 16 март 2001 г. за профилактика и борба с някои заразни болести по рибите. Разработена е и се изпълнява мониторингова програма за контрол на здравния статус в рибовъдните ферми, съобразена в максимална степен с европейските изисквания за контрол на основните патогенни инфекции. По този начин, основавайки се на рамките на европейското законодателство се осигурява адекватна система за ефективен ветеринарен контрол в рибовъдните ферми и опазване на водните екосистеми от замърсяване с патогени. Нейно задължение е също апробирането и валидирането на методите за лабораторна диагностика в съответствие с Наръчника за диагностични текстове за водни животни на Международното бюро по епизоотии.

В Централната лаборатория за ветеринарно-санитарна експертиза и екология (ЦЛВСЕЕ) към НВМС се изпълнява и Националният план за мониторинг върху прилагането на ветеринарномедицински препарати като се следи нивото на остатъчни вещества в риба и рибни продукти, специфицирани в Приложение №1 на Директива 96/23/ЕЕС. В момента обаче не се покриват субстанциите, принадлежащи към сулфаниламидната група (сулфонамидни и нитрофуранови препарати), което представлява сериозна пречка при реализиране на риба и рибни продукти в Общността.

Дирекция "Здравеопазване на животните" в главно управление на НВМС чрез своите структури по места – Районни ветеринарномедицински служби (РВМС) осъществява непрекъснат контрол на здравния статус на рибите в рибовъдните стопанства при изпълнение на Държавната профилактична програма.

Съществено значение имат научните изследванията в следните направления:

- изследвания на качествения и количествения състав на зоопланктона, който участва в хранителния спектър на рибите;
- численост и биомаса на ктенофорите *Mnemiopsis* и *Beroe* и тяхното пряко влияние върху запасите на топлолюбивите видове риби (хамсия, сафрид др.);
- изследване на биологичните и популационни параметри на експлоатируемите в стопанско отношение видове риби в Черно море;
- извършване на оценка на запасите на експлоатируемите в стопанско отношение видове риби в Черно море чрез хидроакустични методи и трални снимки;
- оценка на запасите на някои мекотели, представляващи интерес в стопанско отношение (*Rapana venosa*);
- определяне на състоянието на мидените полета и оценка на запасите на черната мида (*Mytilus galloprovincialis*) чрез хидроакустични методи и методи за количествено и качествено анализ на макрозообентос;
- изследване влиянието на дънните уреди за риболов върху структурата на дънните съобщества;
- изучаване на степента на опасност на риболовните уреди за морските бозайници;
- изследване и картиране на миграционните пътища на риби и делфини;
- картиране на местата на зимуване, размножаване и изхранване на стопанско значими видове риби в Черно море;

- определяне на зони, забранени за риболов с цел съхраняване популациите на застрашените видове риби и местообитания в Черно море.
- продължаване на изследванията върху видовия състав на хидробионтите в Черно море;

ПОЛИТИКИ ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕКТОР РИБАРСТВО В ПЕРИОДА 2007-2013

Развитие и реструктуриране на аквакултурата с цел повишаване качеството на продуктите от риба и други водни организми.

Приемането на България като равноправен член на Европейския съюз е свързано с адекватни промени в рибарството и аквакултурите. Промените са наложителни във връзка с подобряването на качеството на продукцията и технологичното равнище, въвеждането на добрата производствена практика и система на мониторинг и контрол на санитарно – хигиенното състояние на стопанствата, производствата, продукцията и др.

Развитието на аквакултурите в България до голяма степен е свързано с възможностите за пласмент на рибата и другите водни организми на международните пазари. Премахването на забраната и разрешаването на износа на жива риба за страните от ЕС и достъпа до европейските пазари ще отвори нова пазарна ниша. Особено важно е да се обърне специално внимание на един важен проблем тясно свързан с реализацията на крайния продукт – качеството на рибата, рибните продукти и на другите водни организми. От една страна това е свързано с повишените изисквания на българския потребител, а от друга със задължителното съобразяване с критериите на пазарите на страните от ЕС. Достигането на желаното от потребителите качество е следствие от цялостна преоценка на използваните технологии и отделни техни елементи в сладководните аквакултури. Изключително внимание трябва да се обърне на оптималното използване на естествените хранителни ресурси (трофичността на водоемите) за различните видове риби за получаване на органична продукция.

Изпитване на нови лекарствени препарати и разработване на комплексни схеми за профилактика и лечение на най-разпространените заболявания по рибите в България с цел разширяване списъка на използваните лекарствени препарати за повишаване ефективността на лечение, за предотвратяване придобиването на резистентност.

Осигуряване на периодична информация за видовете риба и други водни организми.

Изготвянето на информация:

- за произведените количества риба и други водни организми от регистрираните производители,
- за реализирани на пазара количества риба и други водни организми от регистрираните купувачи,
- средни цени на едро и дребно,
- квоти за износ на риба и рибни продукти,
- за производителите на зарибителен материал по видове риби и други водни организми.

Подпомагане вноса на генетичен материал от ценни видове риби значими за развитието на аквакултурата. Създаване на племенно селекционни центрове за стимулиране производството на качествен елитен материал от топлолюбиви, студенолюбиви и есетрови видове риби.

Необходимо е сформирването на маточни стада от високопродуктивни линии и умело използване на ценните генетични заложи на някои от местните популации. За целта е необходима целенасочена финансова подкрепа за

поддръжка на висококачествен генофонд от стопански ценни видове риби, включително и чрез внос. Поддържането на определен генофонд изисква мащабни разходи, относително големи площи и полагане на значителни грижи за осигуряване на оптимални условия за отглеждане на рибите.

Необходимо е изграждането на Център за развитие на морските аквакултури със държавно и/или частно финансиране, който ще генерира технологии и добри производствени практики. Стимулиране на изграждането на рибовъдни стопанства за зарибителен материал за основните морски аквакултури е ключов фактор, създаващ предпоставки за развитие на морските аквакултури.

Необходимо е изготвянето и на оценка за състоянието на запаса от черноморски калкан (*Psetta maxima maeotica*) пред българския бряг на Черно море, поради продължителната интензивна експлоатация и с цел опазване на естествените популации на този вид. В тази връзка е необходимо и изграждане на център за изкуствено размножаване и отглеждане на черноморския калкан с цел възстановяване и поддържане на вида.

Консултантска помощ:

- при изработване на технологични планове за оптимално производство,
- при разработване внедряване на нови технологии (екологосъобразни-енергоспестяващи),
- при подпомагане изготвянето на проекти за изграждане на модерни и ефективни стопанства за основни и нетрадиционни аквакултури,
- при определяне на трофичността и оценка на естествената рибопродуктивност на вътрешни водоеми, използвани за рибностопанска дейност.
- при внос на генетичен материал от нови ценни видове риби и други водни организми, значими за развитието на аквакултурата.

Компенсиране на щети от природни бедствия и аварии засягащи аквапроизводството.

Възстановяване на производствения потенциал в рибарския сектор, когато е пострадал и увреден от природни бедствия и промишлени аварии.

Създаване на фонд подпомагащ производители и преработватели на рибна продукция пострадали от природни бедствия и аварии.

Съдействие за признаване на застрахователни събития като:

- зимни миграции на рибоядни птици,
- щети от замърсявания с пестициди.

Преработка и маркетинг.

Изграждане на нови и модернизация на съществуващи центрове за първа продажба.

Изграждане на центрове за първа продажба на риба и други водни организми с цел събиране и обработване на достоверна пазарна информация и създаване на адекватна пазарна структура в отрасъла. Броят на тези центрове трябва да бъде адекватен, за да може да се осъществи оптимална концентрация на предлагането и търсенето. Участието на производителите в управлението на пазарите ще подобри контрола върху качеството на продукцията, ще осигури прозрачност на тяхното функциониране и ще гарантира намаляване на разходите, което ще се отрази в крайна сметка

положително и върху консуматора.

Големите градове в страната са възможен потенциален пазар, който би могъл да бъде използван за развитието на сектора. Това е свързано с подобряване на структурите на националния пазар, което води до намаляване на разходите, за да се превърне той в по-достъпен и атрактивен за вътрешния консуматор. Паралелно с това е необходимо да се работи и за подобряване имиджа на качеството и здравословността на българските рибни продукти, чрез засилени информационни кампании.

Пазарна прозрачност.

Мярка за постигане на пазарната прозрачност е предоставянето на обективна, точна и цялостна информация на потребителите за всички етапи на производството, транспортирането, съхранението и спазването на стандартите за качество на продукта. Тази информация се осигурява чрез етикетирането или опаковката на продукта, или чрез търговски документ, придружаващ стоките, включително фактурата.

За да се въведат принципите на общата организация на пазара на ЕС по отношение на общите изисквания при предлагането на риба и рибни продукти на пазара в България, е изготвена Наредба за условията и реда за осъществяване на продажба на риба и други водни организми. Необходимо е финансиране на дейности за широка популяризация на правилата и изискванията на ЕС за етикетирание, категоризиране, транспортиране, съхранение и продажба на риба и други дони организми

С оглед събиране и обработване на достоверна пазарна информация и създаване на адекватна пазарна структура в отрасъла следва да се потърсят механизми за организиране и провеждане на първата продажба на риба и други водни организми. Участието на производителите в управлението на пазарите ще подобри контрола върху качеството на продукцията, ще осигури прозрачност на тяхното функциониране и ще гарантира намаляване на разходите, което ще се отрази в крайна сметка положително и върху консуматора. Необходимо е да се обезпечи информационно набирането на пазарната информация.

Организация на риболовните пристанища

Изграждане на Рибарски контролни пунктове (РКП) обхващащи цялото крайбрежие.

Изграждане на рибарски контролни пунктове (РКП) за първа продажба на риба и други водни организми на рибарски пристанища и лодкостоянки в които разтоварват улова си основната част от корабите в страната. Всеки пункт следва да бъде оборудван с везни за измерване на количествата разтоварена риба, както и офис оборудване с цел максимално улесняване на работата на риболовците и купувачите. Изграждането на тези центрове ще позволят на компетентните органи да извършват ефективен предварителен и последващ контрол на сушата относно предлаганите рибни продукти и наличието на необходимите за това документи, което ограничава възможностите за незаконен риболов.

Развитие на местен туризъм и мерки за развитие на малки селища, любителския и спортния риболов.

Страната е богата на малки водоеми с локално значение, голяма част от

които са разположени в изостаналите планинските и полупланинските райони. При подходящо обучение и преквалификация на кадри за сектора, водоемите биха могли да се използват за интензивно отглеждане на риба и други аквакултури, което е и предпоставка за развитие на риболовен туризъм. Алтернатива за развитието на изостаналите райони е организиране на дейности от колективен интерес, с използване на естествената рибопроодуктивност на водните обекти. Стимулирането на развитието на тези райони може да се постигне, чрез данъчни и други облекчения за микро предприятия за преработка на риба и други водни организми.

Обезпечаване с необходимата техника на рибарските сдружения за издаване и разпространение на билети за любителски риболов с цел подобряване и улесняване при издаването на билети за любителите риболовци.

Сателитна Система за наблюдение и контрол на риболовните кораби.

България разполага с действаща наземно базирана система за наблюдение на риболовните кораби и е в процес на изграждане и поддържане на сателитна система за наблюдение. Системата за наблюдение и контрол на риболовните кораби се състои от бордово оборудване за сателитно проследяване и наземно базиран център за наблюдение (ЦНРК). Бордовото оборудване за сателитно проследяване се монтира за риболовни кораби с обща дължина над 15 м.

Експлоатацията и поддръжката на Сателитната система за наблюдение и контрол на риболовните кораби включва разходи за периодична комуникация за определяне статуса на риболовните кораби, за предаване на съобщения за уловите и за контакт между ЦНРК и риболовните кораби.

Системата свежда до минимум възможността за извършване на нерегламентиран риболов, като позволява да бъде локализирано местоположението на риболовния кораб във всеки момент. Системата е важна крачка в получаването на достоверни статистически данни с много голям процент на точност свързани с мястото на извършване на риболов и дава възможност за по-ефикасното управление на запасите от стопански значимите видове риба.

След присъединяването на Република България към Европейския съюз развитието на дейностите в сектора ще бъде обусловено от Общата европейска политика в областта на рибарството с отчитане и защита на националните интереси.

Национална мониторингова система за оценка състоянието на популациите на стопански значими видове риби и други водни организми.

Установяването на динамиката и прогнозиране изменението на запасите е основна мярка свързана с управлението на риболовния флот, тъй като на база тяхното състояние ще се определя риболовното усилие.

От изключителна важност за поддържането на референтните равнища на рибните запаси е извършването на мониторинг на тяхното състояние. Необходимо е проучването да се осъществява чрез ежегодни и сезонни трални снимки със специално оборудвани за целта научно-изследователски кораби. За целта следва да се осигури закупуването на два дънни и два пелагични трала. На база на научните данни ИАРА ще може да определя адекватни квоти за

риболов, позволяващи устойчивото използване на запасите. Изготвяне на трални снимки за оценка на запасите на по – важните промишлени видове риби (черноморски калкан, паламуд, цаца, хамсия, сафрид, лефер, черноморска акула и др.) в българската акватория на Черно море с цел опазване на естествените популации на видовете. Извършване оценка на запасите на есетрови риби в българския участък на р. Дунав.

Изготвяне планове за управление на застрашени видове и популации, включени в Червената книга на Република България, Международната Червена книга и видове включени в CITES.

Подобряване на надеждността на националната статистика в областта на рибарството и аквакултурата.

Изграждане, поддържане и актуализиране на Информационна система обхващаща:

- стриктно водене на регистрите по чл. 16 от Закона за рибарството и аквакултурите;
- модули за регистрация на улови и продажби;
- за връзка със сателитната система за наблюдение;
- система за насрещна проверка (Crosscheck);
- за извеждане на отчети към системите FIDES2 и FIDES3;
- за защита на данните, управление и контрол на достъп;
- система за вътрешно ведомствен електронен подпис PKI (Public Key Infrastructure);
- система за документооборот и контрол на изпълнение на задачите;
- издаване на билети за любителски риболов.

Устойчива експлоатация на риби и други водни организми.

Подпомагане изкуственото и естествено възпроизводството и зарибяване на водни екосистеми. Изготвянето и прилагане на методика за оценка на ефекта от зарибяване. Провеждане на мониторинг на обектите на зарибяване. Зарибяване на водните обекти за любителски риболов с представителите на местни, аклиматизирани и нови видове риби представляващи интерес за любителският риболов.

В резултат на интензивно усвояване на водните биоресурси съществува ясна изразена тенденция за намаляване на рибните запаси, промяна на възрастовата структура на популациите и съотношението между отделните видове. С цел поддържане на оптимални запасите на риби във водоемите, в условията на интензивен риболов, не може да се разчита само на естественото им възпроизводство, поради което се предвижда провеждането на зарибителни мероприятия с местни /аборигенни видове риба, със застрашени от изчезване /есетрови риби/ и реликтни видове. Ежегодно в началото на годината ИАРА изготвя Национална програма за зарибяване, в която по предложение на Териториалните звена на ИАРА, съгласувано с РИОС и НУГ и на база резултати от научни изследвания се определят рибностопанските обекти, количествата и видовия състав на подходящите за зарибяване видове. Националната програма за зарибяване се утвърждава от Министъра на земеделието и горите. Съгласно ЗРА средства за нейното финансиране се

осигуряват от приходите постъпили от 25 на сто от таксите за издаване на билети за любителски риболов. Изпълнението на Националната зарибителна програма се отчита до месец март на следващата година пред Министъра на земеделието и горите. С цел повишаване ефективността от зарибителните мероприятия, е необходимо финансиране на научно проучване за определяне на състава и състоянието на ихтиофауната в язовирите, обекти на зарибяване. Необходимо е да бъде разработена и апробирана методика за оценка на зарибителните мероприятия. Проучванията на водоемите трябва да бъдат извършвани ежегодно. След установяване състоянието на водоема, числеността и биомасата на неговата ихтиофауна е необходимо да бъде изготвена препоръка за количеството и размера на подходящите за зарибяване видове. След извършването на зарибителните мероприятия е необходимо провеждане на постоянен мониторинг за състоянието на разселения материал, евентуалното формиране на стабилни популации, корекция в количествения и качествения състав на ихтиофауната с цел осигуряване на естественото възпроизводство на рибните видове във водоема.

Оказване на подкрепа на местното население по отношение възстановяване на биологичното разнообразие, тъй като подобно възстановяване винаги се извършва на местно равнище. Местното население е най-заинтересовано, тъй като то е основния ползвател на биологичните ресурси от тези екосистеми.

Проучване на възможността за експериментално култивиране на калкан пред българския бряг на Черно море.

Култивирането на калкан е перспективно направление в марикултурите, поради което разработването на технология за възпроизводство и отглеждане на личинки от калкан за условията на България ще представлява интерес за производителите на аквакултури в страната.

Разработване и прилагане на планове за действие свързани с опазване на застрашени видове риби и техните местообитания.

Изграждане на центрове за размножаване на застрашени от изчезване видове риби, както и на такива с намалени запаси, с оглед реинтродукция в естествената им среда и създаване на различни генни банки. Реинтродуцирането в естествените местообитания е не само мярка по отношение на самите застрашени видове, като се възстановява техния естествен брой, но и може да се допринесе за възстановяване на естествения баланс на екосистемите. Местообитанията, където са реинтродуцирани застрашени видове, би следвало да се ползват със засилена защита и ограничаване на дейностите оказващи отрицателно въздействие.

Лабораторно-изследователска дейност.

Организационно подготвителна и управленска дейност в действието на лабораториите създадени по проекти на ФАР към ИАРА. Изграждане на лаборатория за ДНК анализ на риба и рибни продукти към АБИ. Създаване и актуализиране на база данни съдържаща ДНК профили на отглежданите видове риби, данни за генотипове на изследваните видове риба в България.

Оборудваните лаборатории извършват контролни мониторингови

изследвания за състоянието на рибния ресурс. В резултат на получените резултати от молекулярните изследвания върху популациите на свободно живеещите индивиди и отглежданите в аквакултури се изгражда и поддържа контролна ДНК-банка и база данни към дейността по генетична сертификация на видовете от сем. Acipenseridae, Salmonidae и Cyprinidae. Във връзка с изпълнението на лабораторната дейност се финансира събирането и анализирането на хидрохимични, биохимични, ихтиопатологични, хематологични, хистологични и хидрихимични проби от индивиди населяващи Черно море, река Дунав и вътрешните водоеми. За провежданите изследвания периодично се осигуряват необходимите реактиви, консумативи и лабораторно оборудване.

В предвидената стратегия за лабораторно-изследователска дейност на ИАРА, където са посочени визията, стратегическите и оперативните цели, мерки и дейности ще бъде осигурено чрез бюджета на ИАРА и партньорите, национални или чужди фондове и международни програми цялостното или частично финансиране за гарантиране на изпълнението на заложените дейности.

Контрол и биологичен мониторинг на естествения и изкуствен рибен ресурс

Периодичен мониторинг с мобилните лаборатории на популационните параметри (видов състав, численост, биомаса и полова структура) на стопански ценни, редки и застрашени видове риби и други водни организми.

Екологични мерки за подпомагане устойчивото състояние на рибните популации и подобряване качеството на водите.

Негативното въздействие върху биологичното разнообразие при корекции на речните корита, строежи на прагове, язовирни стени и др. налага анализ и оценка на състоянието на крайречните местообитания и финансиране на проекти за изграждане на ефективни съоръжения, облекчаващи миграционните пътища на рибите /рибни проходи/. Намаляване на негативните последици от антропогенното въздействие върху водните екосистеми чрез изграждане на изкуствени места за размножаване, изкуствено развъждане и зарибяване с видове подходящи за биоманипулации /биомелиоратори и хищни видове/.

Взаимоотношения между държавната администрация и НПО.

Създаване, официално признаване и поддържане на дейността на ОП.

Въведени са нормите на Европейския съюз в областта на дейността на организациите на производителите и браншовите организации с приемането на Наредба за условията и реда за признаване на Организации на производители на риба и други водни организми.

Финансово подпомагане на дейностите по създаването на Организации на производителите, признаване на Организации на производителите, тяхното реструктуриране, изпълнение на техните оперативни програми и планове за подобряване на качеството на продукцията.

Развитие на научна основа за опазване на биологичното разнообразие (чрез организиране и финансиране на научни колективи).

Оценка на риска от нашествие на инвазивни видове растения и животни за българската флора и фауна и разработване на планове за управление на

застрашените региони. Изготвяне и изпълнение на многогодишни програми за мониторинг и борба с инвазивни видове водни организми от ИАРА съвместно със заинтересовани ведомства, научни организации и представители на сектор Рибарство. Целта на програмите е разработване на методи за контрол и предотвратяване разпространението на инвазиращите видове.

Оценка на чуждите за българската фауна и флора хидробионти. Мерки и дейности за ограничаване на вредното въздействие на чуждите за българската фауна и флора видове върху естествените екосистеми и местните видове.

Оценка на нуждите от опазване и управление на видове, съобщества и хабитати чрез екологични и биологични проучвания.

Събиране, обработка и подаване на информация за поддържане и разширяване на база данни за биологичното разнообразие на Черно море и река Дунав.

Провеждане на експерименти за дънно тралиране в Черно море. През последните години важността на проблема за установяване влиянието от дънното тралиране върху дънната екосистема на Черно море непрекъснато нараства. Законодателството в момента налага ограничения за използването на дънни тралеращи и драгиращи средства за риболов без достатъчно доказателства за целесъобразността от пълна забрана.

Проучване на възможното въздействие на дънното тралиране и драгиране върху дънните съобщества с оглед свеждане до минимум числеността на рапана.

Индивидуализиране на рибностопанските обекти на територията на страната.

Създаване на база данни и актуализиране на съществуващата информация за рибностопанските обекти на страната. Индивидуализирането на рибностопанските обекти е свързано с набирането на данни - хидрохимични, хидробиологични, популационни, картографски и географски данни, режим на ползване и др.

Национални приоритети в рамките на изпълнение и финансиране на Оперативна програма “Рибарство и аквакултури”.

Мерки за приспособяване капацитета на риболовния флот (приоритетна ос 1 към ОПРА по Регламент № 1198 /27.07.2006 г).

След 2007 г. България трябва да съгласува ежегодно капацитета на риболовния си флот с ЕС. За защита на националния интерес и с оглед на опазването на видовете и тяхната устойчива експлоатация ИАРА изработва план за управление капацитета на риболовния флот (ПУКРФ) Националната политика в областта на рибарството цели трайната експлоатация на живите водни ресурси и на аквакултурите, като държи сметка за равновесието между екологичните, икономическите и социалните аспекти. За тази цел се прилага подхода на предпазливостта, като се предприемат мерки предназначени да съхранят живите водни ресурси, да позволят тяхната трайна експлоатация и да сведат до минимум въздействието на риболовната дейност върху водните екосистеми.

За осигуряването на ефикасно управление на риболовния капацитет са предвидени серия от действия, свързани с четирите главни стратегии:

1. мониторинг на риболовния капацитет;

2. подготовка и изпълнение на ежегодни оперативни планове за по-ефективно управление на риболовния капацитет и действия в помощ на артезианалното рибарство;
3. подкрепа за регионалните риболовни организации;
4. определяне запасите на трансгранични и далекотранспортни видове риба.

Към настоящия момент (края на октомври 2006 г.) българския риболовен флот се състои общо от 1235 плавателни съда, с тонаж 13 118,30 GT и мощност 40 828,50 KW. В периода 2007 – 2013 г. България съгласува риболовното усилие на флота си с ЕС, като подава ежегодни доклади до ЕК, както и състоянието на риболовния флот на всяко тримесечие. България съгласува риболовното усилие на флота си с ЕС, като подава ежегодни доклади до ЕК. На база на научните разработки на общността и националните изследвания ежегодно ще се определя съответстващ на ресурсите риболовен капацитет.

Модернизиране на българския риболовен флот, чрез предприемане на мерки за насърчаване и запознаване на собствениците на риболовни кораби с възможностите предоставящи ресурсите на ЕФР, национални програми и др. за тяхната модернизация, подобряване на хигиената на борда и условията на труд, повишаване качеството на продукта и подмяна на старите двигатели с нови (по-екологични). Модернизирането не може да влияе на общия риболовен капацитет и следва да се спазва тенденцията за намаляване на риболовното усилие.

Необходимо е да се установят референтните равнища за риболова, т.е. риболовното усилие да бъде адекватно на максимално допустимия експлоатационен запас, ненарушаващ репродуктивните възможности на популациите на основните промишлени видове. След установяването на състоянието на рибните запаси е необходимо да се приведе в съответствие риболовния капацитет и риболовното усилие. На база получените резултати за рибния запас и статистика на уловите през последните години ще може да се прецени дали популацията на даден вид е застрашена. В случай, че уловите се доближават до критичните нива ще бъдат предприети мерки за ограничаване риболовното усилие за този вид риба и обратно, когато уловите не застрашават числеността на дадена популация може да се увеличи риболовното усилие за вида, с цел ефективното използване на запасите му.

Определянето на зони и/или на периоди на забрана или на ограничаване на риболовните дейности, включително за защита на зоните за хвърляне на хайвера и растеж на малките рибки. Подмяна на риболовните уреди и средства за намаляване на въздействието върху водните екосистеми с нови селективни и отговарящи на критериите за опазване на околната среда.

Дребномащабният крайбрежен риболов се извършва от собственици на малки риболовни кораби и лодки с размер под 12 м. в прилежащата българска акватория на Черно море. От регистъра на риболовните кораби е видно, че към края на октомври 2006 г. България разполага с 1171 риболовни плавателни съдове с дължина под 12 метра (включително) и водоизместимост до 10 БРТ. Техния дял е 94,82% от общия риболовен флот и общата им мощност възлиза на 19863.87 Kw или 48,65% от общата мощност на риболовните съдове. Крайбрежен риболов се извършва основно с пасивни риболовни уреди – сетки (хрилни мрежи), парагади, винтери, даляни. Малка част от риболовните съдове ползват активни риболовни уреди – грибове, чепарета. Извършват се и дейности, свързани с добиване на рапани и черна морска мида посредством

водолазна дейност. Този риболов има важно регионално значение, защото е свързан с препитанието на значителна част от населението. Прилагането на мерки за повишаване на сигурността и безопасността на борда на малки риболовни кораби и лодки с размер под 12 м. Възможности в тази насока са подпомагане оборудването с по-мощни двигатели и сигурни навигационни уреди.

Прилагането на мерки в регионалните планове за развитие подобряващи социално-икономическите условия ще окаже позитивно въздействие върху развитието на рибарския отрасъл. Възможностите за прилагане на мерки за компенсиране на корабособствениците и рибарите, които са принудени да прекратят временно или постоянно своята дейност, поради намаляване на запаса или поради национални мерки за опазване на морските екосистеми; прекратяване на договори за риболовна дейност и др. Националните и европейски фондове предоставят възможности за оказване на финансова помощ при ранно пенсиониране и на млади риболовци при извършване на дейността им със собствени кораби, осигуряване на средства за професионално обучение и т.н. Постоянно преустановяване на риболовната дейност на даден риболовен съд може да се осъществи чрез нарязване на съда за скрап, пренасочването му към дейности извън риболова (туристическа и развлекателна дейност, обучение, за проучвания в рибарския сектор), за изграждане на изкуствени рифове, и др. Активното участие на неправителствени организации и заинтересовани лица е ключов фактор.

Мерки за развитие производството на аквакултури, риболов във вътрешни водоеми, преработка и маркетинг на рибни продукти и продукти от аквакултури (приоритетна ос 2 към ОПРА по Регламент № 1198 /27.07.2006 г)

Мерки за модернизация на вътрешния риболовен флот и риболовните дейности във вътрешните водоеми.

Изграждане, модернизация и оборудване на риболовни кораби извършващи риболов във вътрешни водоеми и река Дунав, с цел подобряване на безопасността, условията на работа, хигиената, качеството на продукцията и опазването на околната среда.

Модернизация на риболовните уреди и средства с цел повишаване на тяхната селективност и намаляване на отрицателното въздействие върху водните екосистеми.

Развитие на аквакултурното производство

Очакването приемане на България като равноправен член на Европейския съюз е свързано с адекватни промени в рибарството и аквакултурите. Необходимите промени обхващат широк спектър от мерки в различни области като законодателство, опазване на екологичното равновесие и видовото разнообразие, увеличаване на ресурсите от риба и други водни организми, прилагането на екологосъобразни технологии, строг ветеринарен контрол и др. Промените са наложителни във връзка с подобряването на качеството на продукцията и технологичното равнище, въвеждането на добрата производствена практика и система на мониторинг и контрол на санитарно – хигиенното състояние на стопанствата, производствата, продукцията и др.

Развитието на аквакултурите в България до голяма степен е свързано с възможностите за пласмент на рибата и другите водни организми на международните пазари. Премахването на забраната и разрешаването на износа на жива риба за страните от ЕС и достъпа до европейските пазари ще

отвори нова пазарна ниша. Право за директен износ ще придобият определен кръг от рибовъдни ферми, които отговарят на високите изисквания на европейския пазар, получили и поддържащи статут на свободни от заболявания, включени в листата на Международното бюро по эпизоотии.

Особено важно е да се обърне специално внимание на един важен проблем тясно свързан с реализацията на крайния продукт – качеството на рибата, рибните продукти и на другите водни организми. От една страна това е свързано с повишените изисквания на българския потребител, а от друга със задължителното съобразяване с критериите на пазарите на страните от ЕС. Достигането на желаното от потребителите качество е следствие от цялостна преоценка на използваните технологии и отделни техни елементи в сладководните аквакултури. Изключително внимание трябва да се обърне на оптималното използване на естествените хранителни ресурси (трофичността на водоемите) за различните видове риби за получаване на органична продукция. Законодателството на ЕС относно биологичното земеделие е част от политиката на качество на ЕС, която защитава автентичността и високото качество на продуктите, произведени по специален начин. Финансовите стимули свързани с насърчаване на органичното производство на риби и други водни организми, водят до съществени икономически ползи за производителите и защита от нелоялна конкуренция. При производство на органична продукция от риба и други водни организми свързано с по-високите производствени разходи се подпомага използването на специализирани фуражи и прилагането на безопасни технологии, торове и медикаменти. Стимулиране на производителите на специализиран фураж за органично производство би допринесло за повишаване качеството на продукцията и пазарната и стойност.

Изграждане на нови и модернизация на съществуващи аквакултурни обекти.

Изграждане, разширяване, оборудване и модернизация на производствени инсталации с цел подобряване условията за работа и безопасност, хигиената, качеството на продукцията. Въвеждане на методи намаляващи отрицателното влияние или повишаващи положителния ефект върху околната среда.

Оборудване с акустични устройства за отблъскване на рибоядни птици и бозайници с цел предпазване на обектите от хищници.

Разнообразяване на продукцията чрез въвеждане на нови видове с добри пазарни перспективи.

Интерес за международните пазари представляват освен традиционни деликатесни видове риби и други водни организми /раци, скариди и други/. В тази насока е необходимо да се насочат усилията на специалистите за разработване на ефективни технологии, които да намерят приложение в рибовъдната практика и да гарантират стабилно производство.

От гледна точка на реалните възможности за пласмент на европейските пазари със значителен потенциал са пъстървата, лина, бялата риба, щуката, европейския сом и някои други видове риби, както и сладководните раци, голямата водна жаба, черна мида, пясъчни миди и др. Възможен е износ и на други риби – живи или в преработено състояние като шаран, растителноядни и др. За реализиране на ефикасен износ е необходим задълбочен и целенасочен маркетинг и реклама, който освен от отделни фирми трябва да се извършва и от организациите на производителите. Популяризиране на изискванията по НАССАР ще помогне за достигне на европейско ниво на тези продукти

свързани с конкурентно способността им. В повечето случаи достъпната информация не е актуална и не дава реално отражение на състоянието на пазара, особено що се касае до пазарната конюнктура в чужбина.

Необходими са контакти със сродни асоциации зад граница, специализирани агенции за маркетинг, проучвания на чуждите пазари и др.

Пъстървовите стопанства в т.ч. и садковите са в състояние да предложат големи количества за износ. Двата вида сом – европейски и американски също представляват определен интерес за европейския потребител. Нарастването на производството може да стане преди всичко чрез по – рационално използване на язовирите при внимателна реконструкция на тяхната ихтиофауна. Сериозен потенциал за износ имат и изкуствено отглежданите есетрови риби и по специално чигата и руската есетра. Като перспектива в далечно бъдеще е възможен и износът на веслонос, който е в процес на интродукция и аклиматизация в нашата страна. От видовете, които не се срещат в страната, но имат добър прием на европейския пазар и могат да бъдат аклиматизирани са африканския сом и пъстървовидния костур. На международните пазари определена възможност за реализация имат и други хидробионти като кафяви водорасли, морски раци и др.

Разработването на стратегии за приоритетно производство на стопански ценните видове с възможности за износ ще се подкрепи на регионално и национално ниво.

В сравнение с другите европейски страни България е със значително по-ниска консумация на риба и други водни организми, което предполага полагането на значителни усилия за подобряване културата на консумация.

Мерки свързани с въвеждането на мрежата от защитени територии по НАТУРА 2000 за аквакултурни обекти разположени в тези зони.

Обектите включени в Националната екологична мрежа по НАТУРА 2000 за България към момента обхващат над 25% от територията на страната. През 2007 към мрежата ще бъде добавени значителни територии, чиито граници в момента се конкретизират. Това ще доведе до 35% покритие на територията на страната по двете мрежи на Натура 2000 (територии за опазване на птиците и на местообитанията). Това неминуемо ще засегне рибопроизводителите като доведе до загуба на производствени единици в обекти разположени в или в близост до зони по НАТУРА 2000.

Увеличаване на преработвателните мощности.

Възможности за изграждане, разширяване, реконструкция, оборудване и модернизация на преработвателните мощности с цел повишаване на качеството на произведената продукция, подобряване на технологиите, прилагане на добри производствени практики, системи за мониторинг на качеството и санитарните и хигиенни изисквания. Подобряване на складовите мощности за съхранение. Прилагане на производствени системи с минимален ефект върху околната среда.

Разработване и прилагане на системи за контрол на качеството в рибопреработвателните предприятия.

Мерки от общ интерес (приоритетна ос 3 към ОПРА по Регламент № 1198 /27.07.2006 г)

Подобряване инфраструктурата на зоните за разтоварване на риба и санитарно-хигиенните условия на пристанищната зона.

Наложителна е модернизация на пристанищните зони, обособяване на

територията и размерите им. Подобряване на вътрешната инфраструктура съобразно стандартите за оборудване на риболовни пристанища.

Осигуряване на инсталации за производство на лед, обособяване на санитарно осигурени зони за разтоварване, организиране на логистиката, изграждане на места за складиране, оборудване за поддръжка и ремонт на риболовни съдове.

Изграждане, модернизация и разширяване на кейове подобряващи безопасността по време на разтоварване или товарене.

Изграждане на малки риболовни пристанища и лодкостоянки с цел подобряване на условията на труд на рибарите от малките риболовни селища.

Мерки свързани със складирането и третирането на отпадните продукти и води.

Организиране и създаване на месни групи за развитие на риболовния туризъм, които изготвят и осъществяват местни стратегии за развитие включващи подобряване на инфраструктурата, развиване на туризъм с цел развлекателен риболов, улесняване на достъпа до водните обекти предназначени за любителски риболов, установяване и обозначаване на зоните за любителски риболов в обекти със смесен статут. Инициране на международни прояви, популяризиращи екологосъобразен риболов (състезания по спортен риболов).

Устойчиво развитие на рибарските области (приоритетна ос 4 към ОПРА по Регламент № 1198 /27.07.2006 г)

Техническа помощ (приоритетна ос 5 към ОПРА по Регламент № 1198 /27.07.2006 г).

ПАКЕТ ОСНОВНИ СТРАТЕГИЧЕСКИ ИНДИКАТОРИ ЗА НАЧАЛНА, ТЕКУЩА И КРАЙНА ОЦЕНКА НА СЪСТОЯНИЕТО НА РИБАРСКИЯ СЕКТОР, ИЗПОЛЗВАНИ В НПРА

Устойчиво използване на рибните ресурси;

- Мониторинг на морските рибни ресурси;
- Възстановяване и управление на рибните ресурси;
- Следене на уловите, на упражняваното риболовно усилие и обратна информация от лицензионните дейности;
- Адаптиране на риболовното усилие на флота;
- Защита и опазване на морските ресурси;
- Селективност на риболовните уреди и щадящи методи за риболовна дейност;
- Ограничаване и следене на при-уловите.

Предлагане на рибните продукти и осигуряването на пазарно равновесие;

- Количества на доставка на риба за преработвателната промишленост;

- Количества на доставка на риба и рибни продукти за консумация;
- Количество консумирана риба и рибни продукти;
- Съотношение на търсенето и предлагането на пазара на риба и рибни продукти;
- Прозрачност на дистрибуцията и пласмента на риба и рибни продукти.

Устойчиво развитие на аквакултурното производство;

- Средносрочни програми за развитие на аквакултурното производство;
- Развитие на екологично аквакултурно производство;
- Мерки за подобряване на качеството на водите, използвани в аквакултурното производство;
- Диверсификация на аквакултурното производство и въвеждане на нови ценни за пазара рибни видове;
- Мерки за ограничаване и предотвратяване на заболяванията.

Развитие и конкурентоспособност на сектора;

- План за модернизация и подобряване на дребномащабните риболовни съдове;
- Максимално оползотворяване на уловите;
- Дългосрочни програми за развитието на преработвателната промишленост;
- Средносрочни програми за развитие на пласмента на риба и рибни продукти;
- Въвеждане на иновационни технологии, подобряване на качеството на пазарните опаковки и етикетировката;
- Създаване на добавена стойност на рибата и рибните продукти;
- Изготвяне на междинни икономически анализи на сектора;
- Информация за потребителско търсене и консумация на риба и рибни продукти.

Човешки ресурси и териториално измерение на ОПР на ЕС;

- Средносрочна стратегия за заетостта в сектора;
- Подобряване на условията на труд и надеждността в сектора;
- Професионално обучение и привличане на млади хора;
- Данни за участието и заетостта на жените в отрасъла;

- Социален диалог;
- Стратегия за устойчиво развитие на рибарските области.

Опазване на морската околна среда;

- Контрол и предотвратяване на замърсяването извън сектора;
- Мониторинг и научна оценка на състоянието на водната среда;
- Контрол и подобряване на качеството на отпадните води от производствените дейности в сектора;
- Стратегия за защита и подобряване на водната среда на рибарските области;
- Опазване на водната околна среда, която се използва за аквакултури;

Добро управление на Общата политика по рибарство на ЕС.

- Инспекция и контрол;
- Достоверна статистическа информация и данни;
- Регионални съвещателни съвети /РСС/;
- Участие на организациите на производителите в Регионалните съвещателни съвети и междубраншово сътрудничество.

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ В ТЕКСТА

БАН – Българска академия на науките
 БГ ФИШ - Асоциацията на производителите на рибни продукти
 БВП – Брутен вътрешен продукт
 БЛР – билети за любителски риболов
 БРТ – Бруто регистър тона
 ВУЗ – Висше учебно заведение
 ДЕК – Делегация на европейската комисия
 ЕФР – Европейски фонд по рибарство
 ЕАСТ – Европейска асоциация за свободна търговия
 ЗРА – Закон за рибарство и аквакултури
 ИАРА – Изпълнителна агенция по рибарство и аквакултури
 ИО БАН - Институт по Океанология към БАН
 ИРА - Института по рибарство и аквакултури
 КПОР - Кодекса на поведение за отговорен риболов
 МЗГ – Министерство на земеделието и горите
 МИЕ – Министерство на икономиката и енергетиката
 МОСВ – Министерство на околната среда и водите
 МТС – Министерство на транспорта и съобщенията
 НАРИБА – БГ – Националната асоциация по рибарство и аквакултури в България
 НВМС – Национална ветеринаромедицинска служба

НРЛ - Националната референтна лаборатория
НПР – Национален план за развитие
НПРА – Национална програма за рибарството и аквакултурите
НПО – Неправителствени организация
НСИ – Национален статистически институт
НСП – Национален стратегически план
НУГ – Национално управление по горите
НЦАН - Националният център за аграрни науки
ОПРА – Оперативна програма “Рибарство и аквакултури”
ПроРИБА – БГ Национална Федерация по Рибарство и аквакултури
ПУКРФ - План за управление на капацитета на риболовния флот
РВМС - Районни ветеринарномедицински служби
РСС - Регионални съвещателни съвети
САПАРД – Специална програма за присъединяване в областта на земеделието и селските райони
САПИ – Система за аграрно пазарна информация
СЛРБ – Съюз на ловците и риболовците в България
ФАО – Организация по прехрана и земеделие
ЦЛВСЕЕ - Централната лаборатория за ветеринарно-санитарна експертиза и екология
ЦЛОЕ - Централна лаборатория по обща екология
СЕФТА – Централноевропейско споразумение за свободна търговия
НАФО – Северно атлантическа риболовна организация

ТЕРМИНОЛОГИЧНА СПРАВКА

- **Аквакултури** – рибностопанските дейности, свързани с развъждането и отглеждането на риби и други водни организми, както и получената по съответните технологии продукция от тях;
- **Бракични аквакултури** – Авакултури, които се отглеждат във води със соленост между 0,5-5‰.
- **Гъргър** – активен мрежен уред, предназначен за улов на пелагични риби;
- **Далян** – част от брега и прилежащия му воден участък, в който се извършва пасивен морски риболов с мрежени уреди, които се монтира на дълбочина 8 -12 метра;
- **Двучерупчести мекотели** – са мекотели, които дишат с два чифта хриле и се хранят чрез филтриране на води;
- **Дънни риби** – обитават придънните части на водоемите (океани, морета, езера, реки);
- **Интензивни методи за производство** – методи, при които рибата се отглежда за сметка на естествената храна и на интензивното хранене с различни фуражи;
- **Крайбрежни райони** - райони с морски или езерен бряг, включително изкуствени водни обекти или речни устия и със значение за рибарския сектор.
- **Непълносистемни стопанства** – стопанства, в които се отглежда само зарибителен материал или само риба за консумация;

- **Пелагични риби** – обитават откритите водни маси на водоемите (океани, морета, езера, реки);
- **Полуинтензивни методи за производство** – методи, при които освен на базата на естествената храна, рибата се отглежда и с известно подхранване;
- **Пълносистемни стопанства** – стопанства, в които производствения цикъл обхваща отглеждането на рибата от хайверно зърно до разплодник;
- **Рибарство** - Дейности обхващащи риболов (стопански и любителски) и аквакултури.
- **Риболовно усилие** – сборът от средствата за улов на риба (риболовния съд, риболовния уред и активността) в определена област за определен период от време;
- **Риболовен капацитет** – е комбинация от размера на корпуса на кораба, мощността на двигателя, техническата сръчност на капитана и екипажа на кораба и метода на риболов (използваните риболовни уреди);
- **Риболовна активност** – описва колко е използван риболовния съд и има ли плавателно време в морето или брой риболовни операции;
- **Суперинтензивни методи за производство** – ресурсоикономисващи методи за отглеждане на риба (садкови установки, рециркуляционни системи).
- **Трал** – активен мрежен уред с конусовидна форма, предназначен за улов на пелагични и дънни риби;

БИБЛИОГРАФСКА СПРАВКА

1. Ситуационно-перспективен анализ на риби за периода 2000 – 2004 г.;
2. Национален план за развитие на земеделието и селските райони;
3. Годишен бюлетен на МЗГ;
4. Статистически данни на НСИ и САПИ;
5. Анализ на далянския риболов в българската черноморска аквакатория през 2004г. на БРА Бургас /разработка по договор между ИАРА-МЗГ и БРА от 19.03.2004 г./;
6. Аграрен доклад на МЗГ;
7. Евроинтеграция и Рибарство, проф. Петър Коларов, 2005г.
8. Информационен бюлетин “Морско рибарство”2004 – 2005г. издаден от БРА-Бургас
9. The International Plan of Action for the Management of Fishing Capacity
10. Fisheries research services, Information leaflet – Capture and conservation /FRS is a government agency division which provides research and advice on marine and freshwater fisheries in Scotland/, 12 January 1999, Section 4. Effort and catch per unit effort
11. Аквакултура – принципи и технологии, ст. н. с. д-р Ангел Зайков, 2006 г., изд. “Кабри”, 1-376.;
12. Биологични ресурси на Световния океан, Камен Проданов, Марина Стоянова 2000г.;
13. “Отглеждане на стопански ценни видове риби от гледна точка на пласмента на международните пазари”, ст.н.с.д-р Ангел Зайков ИРА-презентация от първата работна среща по проекта “Информационна кампания по аспектите и въздействието от присъединяването към Европейския съюз за българското рибарство и аквакултури”от

Комуникационна стратегия за присъединяване на Република България към Европейския съюз;

14. Проект за Регламент за приложение на ЕФР /15.06.2005г./;
15. Конвенцията за бъдещо многостранно сътрудничество в областта на риболова в Северозападния Атлантик (NAFO);
16. Конвенцията за опазване на живите морски ресурси на Антарктика (CCAMRL);
17. Проект на Конвенция за риболова и опазването на живите ресурси на Черно море;
18. Преговорната позиция за присъединяване на страната ни към ЕС;
19. Национален стратегически план за развитие на рибарството и аквакултурите за периода 2007 – 2013 година, разработен и приет от “Асоциацията на производителите на рибни продукти БГ ФИШ”.